

Kültür Öğretmenleriyle Hizmet İçi Eğitim Kapsamında Yaratıcı Drama Üzerine Bir Çalışma: Katılımcı Görüşlerinin Nitel Analizi *

Nihan Akkocaoğlu Çayır¹, Burcu Akhun², Pınar Özdemir Şimşek³

Öz

Meslek liselerinde meslek dersleri dışında resim, beden eğitimi, matematik, felsefe, İngilizce gibi alanlarda derse giren öğretmenler, kültür öğretmenleri olarak tanımlanmaktadır. Bu araştırma, hizmet içi eğitim kapsamında drama kursu alan 102 kültür öğretmeni ile gerçekleştirilmiştir. Yaratıcı dramanın özellikleri ve yöntem olarak kullanılmasını içeren uygulamalı otuz saatlik drama kursu öncesi ve sonrasında öğretmenlere açık uçlu sorular sorulmuş, dört öğretmenle de kurstan altı ay sonra görüşme yapılmıştır. Kültür öğretmenlerinin yaratıcı dramanın tanımı, boyutları, aşamaları, genel özellik ve amaçlarına ilişkin farkındalıklarının arttığı, kurstan sonra öğretmenlerin büyük bir kısmının derslerinde yaratıcı dramadan yararlanmak istediği ve kursun beklentilerini karşıladığı ortaya çıkmıştır. Bunun yanı sıra öğretmenler drama kurslarına yönelik olarak daha sık açılması, aşamalı olması, daha uzun süreli olması yönünde önerilerde bulunmuşlardır. Bunlara ek olarak hizmet içi eğitim kapsamında verilecek olan drama kurslarının genel çerçevesinin uzmanlar ve öğretmen görüşleri doğrultusunda belirlenmesi, drama kursunun uygulamalı süreçlerle uzman kişilerce verilmesi, kültür öğretmenlerinin kişisel gelişimi, mesleki motivasyonu ve yaratıcı drama ilişkisine yönelik çeşitli araştırmalar yapılması öneri olarak sunulabilir.

Anahtar Kelimeler

Yaratıcı drama
Hizmet içi eğitim
Kültür öğretmenleri

Makale Hakkında

Gönderim Tarihi: 06.06.2015

Kabul Tarihi: 20.01.2016

Elektronik Yayın Tarihi: 17.02.2016

DOI: 10.15390/EB.2016.4730

Giriş

Hizmet içi eğitim, mesleki yeterlilik açısından, hizmet öncesi eğitimin eksikliklerini tamamlamak, eğitim alanındaki yeniliklerin, gelişmelerin gerektirdiği bilgi, beceri ve davranışları kazandırmak, eğitim sisteminin geliştirilmesine destek olmak gibi hedefleri olan Millî Eğitim Bakanlığının merkez ve taşra teşkilatında görevli personelin eğitimini kapsamaktadır (Millî Eğitim Bakanlığı Hizmet İçi Eğitim Yönetmeliği, 1995). Hizmet içi eğitimin hedeflerine ulaşabilmesi için öğretmenlerin hizmet içi eğitimlere ilişkin görüş ve önerilerine ihtiyaç vardır. Yapılan araştırmalar öğretmenlerin hizmet içi eğitimlerde sorunlar yaşadıklarını göstermektedir. Bu sorunlar hizmet içi

* Bu çalışma 25. Uluslararası Eğitimde Yaratıcı Drama Kongresi'nde sözel olarak sunulmuştur.

¹ Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü, Türkiye, nihanakkocaoglu@gmail.com

² Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü, Türkiye, burcuakhun@gmail.com

³ Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü, Türkiye, pozdem@hacettepe.edu.tr

eğitimin süresi, düzenlenme zamanı, yeri, sıklığı gibi faktörlerin yanında eğitimlerin içeriği ve bu içeriğin kim tarafından nasıl aktarıldığı ile ilgili de olabilmektedir. Bunlardan öne çıkanlardan biri hizmet içi eğitim derslerinin teorik olarak işlenmesidir. Öğretmenler teorik olarak anlatılan derslerin veriminin düşük olduğunu ve anlamakta zorluk çektiklerini belirtmişler, hizmet içi eğitim derslerinin uygulamalı olarak verilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir (Sarıgöz, 2011, s. 1028). Diğer bir durum ise öğretmenlerin hizmet içi eğitimde güncel konuların seçilmesine yönelik talepleridir (Baştürk, 2012, s. 104). Öğretmenler hizmet içi eğitimi, yeniliklerden haberdar olma ve eğitim öğretimdeki güncel uygulamaları öğrenmek için gerekli bulmaktadır (Ülker, 2009, s. 54). Güncel konuların yanında yaratıcı, yansıtıcı ve eleştirel düşünme becerilerini geliştirici etkinlikleri ele alan dersler de öncelikli isteklerindedir (Uşun ve Cömert, 2003, s. 132; Küçüktepe, 2013, s. 39). Bazı araştırmalarda da öğretmenlerin kişisel gelişimlerine yönelik beklentileri ortaya çıkmıştır. Öğretmenler, katıldıkları hizmet içi eğitimlerin yeteneklerini açığa çıkarma ve kendilerini geliştirme konusunda yardımcı olmadıklarını düşünmektedirler (Baz, 2010, s. 45). Oysaki öğretmenlere göre hizmet içi eğitimler, onların kişisel gelişimlerine ve özgüvenlerine katkı sağlamada önemli işlevlere sahip olmalıdır (Arslan ve Şahin, 2013, s. 64).

Farklı branş, yaş grubu ve kıdemdeki öğretmenlere yönelik hizmet içi eğitimi konu alan pek çok araştırma bulunmaktadır. Öğretmenlerin hizmet içi eğitimin, eğitimdeki güncel uygulamaları etkin yöntemlerle öğrenme ve sürecin kişisel gelişimlerine katkısına yönelik beklentileri bu araştırmalarda yer bulmaktadır. Öğretmenlerin bu yöndeki beklentilerinin önemli bir kısmının yaratıcı drama ile karşılanması mümkün olabilir. Yaratıcı drama, 1990'lı yıllarda eğitim ve öğretim hayatına girmesine rağmen güncelliğini korumaktadır ve henüz pek çok öğretmen dolayısıyla öğrenci yaratıcı dramayı yeterince tanımamaktadır. Oysaki drama süreçlerinde öğrenciler, sosyalleşmeyle birlikte kendine güven ve saygı duyma, iletişim ve problem çözme becerilerini geliştirme, edilginlik yerine katılımcı olma, bağımlı yerine bağımsız olma, karar verebilme ve demokratik olma gibi kişisel gelişimlerine katkı sağlayan nitelikler kazanır (San, 1991, s. 580). Diğer yandan mezun oldukları bölümlerde drama dersi almayan pek çok öğretmen bulunmaktadır. Bu öğretmenler büyük ölçüde hizmet içi eğitim yoluyla yaratıcı dramayla tanışabilirler. Öğretmenlerin dramayla buluşması kişisel gelişimlerine katkı sağlamasının yanında drama öğretmeni sıkıntısını da büyük ölçüde azaltacak hem de çok etkili bir öğretim yöntemi olarak eğitimde dramanın her alan ve branş öğretmenince uygulanmasını sağlayacaktır. Yaşayarak öğrenme, disiplinlerarası etkileşim, bireylerarası iletişim, etkin rol oynama ve doğaçlama teknikleri yaygın biçimde eğitim sistemimize girmiş olacaktır. Bu da ezberci olmayan, tartışan, sorgulayan, eleştirel düşünebilen öğrenci olgusunu yaratacaktır (San, 2010, s. 23). Yaratıcı dramanın okullarda yaygınlaşmama ve etkili bir şekilde uygulanmama nedenlerinden biri de yetersiz hizmet içi eğitimlerdir (Bertiz, 2011, s. 52). Oysaki güncel bir alan olarak yaratıcı drama, öğretmenlerin kişisel gelişimlerine ve bir yöntem olarak yararlanmak üzere mesleki gelişimlerine destek olmak amacıyla hizmet içi eğitimlerde yer alabilir.

Yaratıcı drama, bir grupta, grup üyelerinin yaşantılarından yola çıkarak bir amacın, düşüncenin doğaçlama ve rol oynama tekniklerinden yararlanılarak canlandırılması olarak tanımlanabilir (Adıgüzel, 2014, s. 43). Bu tanımda doğaçlama, rol oynama ve canlandırma kavramlarının öne çıktığı görülmektedir. Canlandırma, birinin kişiliğine, kimliğine girip onu oynamak, onun etkin bir duruma gelmesini sağlamak, etkinliğe geçirmek, geçmiş bir olayı ya da durumu göstererek yaşatmak anlamını taşır (Adıgüzel, s. 109). Canlandırma, doğaçlama ve rol oynama teknikleri üzerine kurulur. Bu sebeple canlandırmayla birlikte rol oynama ve doğaçlama teknikleri yaratıcı dramanın temel bileşenlerini oluşturur. Oyun ise bir diğer bileşendir çünkü yaratıcı dramada oyundan ve oyunun özelliklerinden yararlanılmaktadır. Yaratıcı dramanın sözü edilen bileşenleri, grup üyelerinin etkin katılımına da işaret etmektedir. Bu noktada yaratıcı dramanın, yaparak yaşayarak öğrenmeyi sağlayan bir öğrenme yöntemi olduğu belirtilebilir. Yaratıcı drama etkinliklerini yürütecek donanımlı bir öğretmenin varlığı da oldukça önemlidir. Etkinlikleri düzenleyen ve uygulayan rehber konumundaki öğretmen, yaratıcı dramanın önemli bir unsudur. Yaratıcı dramanın yukarıda ifade ettiğimiz tanımında yer alan düşünce, başka bir deyişle "konu" da bir diğer bileşendir. Burada bilinmesi gereken, dersler ya da konu alanlarında ve hemen her düzeyde

yaratıcı dramadan yararlanılabileceğidir (Üstündağ, 2009, s. 38). Öğretmenlerle yapılan hizmet içi eğitim süreçleri de buna dâhildir. Tekin (2010, s. 185) Türkçe, fen bilgisi, matematik, İngilizce, kimya gibi farklı branşlarda hizmet içi eğitim kapsamında drama kursu alan 120 öğretmenle bir araştırma yürütmüştür. Bu çalışmada derslerin rol oynama, doğaçlama, canlandırma, donuk imge ve dramatisasyon gibi tekniklerle uygulamalı olarak yürütülmesi öğretmenlerin ilgisini çekmiş, öğretmenler yaratıcı dramaya yönelik yaşantıları deneyimlemiş ve süreç sonunda yaratıcı dramanın kuramsal temellerini, aşamalarını, kurs öncesinde yaptıkları uygulamalardaki eksiklerini fark etmişlerdir.

Yukarıda da ifade edildiği gibi yaratıcı drama, kişinin yaratıcılığını ve hayal gücünü geliştirmesine, kendini tanımasına ve gerçekleştirmesine katkı sağlar (Adıgüzel, 2014, s. 66). Nitekim drama dersi ve hizmet içi eğitimde drama kursu alan öğretmenler yaratıcı dramanın en çok yaratıcı olmak ve kendilerine güvenlerini artırmak noktasında katkı sağladığını belirtmişlerdir (Yönel, 2004, s. 100). Bununla birlikte yaratıcı dramanın hizmet içi eğitimlerde yer almasına ilişkin sınırlı sayıda araştırma bulunmaktadır. Araştırmalar çoğunlukla öğretmenlerin ve yaratıcı drama eğitimi alanların yaratıcı drama hakkındaki tutum ve yeterliklerine odaklanmaktadır (Karadağ, 2012, s. 75). Oysaki öğretmenlerin hizmet içi eğitime yönelik görüşlerinin alınması oldukça önemlidir. Bu, hizmet içi eğitim programlarının iyileştirilmesine ve hizmet içi eğitimde yaratıcı dramadan nasıl yararlanılabileceğine ilişkin bize fikir verebilir. Hizmet içi eğitim konusunda yapılmış birçok araştırma olmasına rağmen bu araştırmalar genellikle benzer niteliktedir. Konuya daha farklı açılardan bakan araştırmaların yapılması, eğitimlerin niteliğini yükseltmek açısından etkili olacaktır (Çelikkbilek, 2012, s. 107). Yeterince araştırma yapılmayan bir diğer konu ise kültür öğretmenleriyle ilgili ihtiyaç, beklenti ve sorunlardır. Meslek liselerinde, meslek dersleri dışındaki İngilizce, tarih, Türk dili ve edebiyatı, matematik gibi dersleri veren öğretmenler kültür öğretmeni olarak adlandırılmaktadır. Kültür öğretmenlerinin ihtiyaç ve beklentilerinin yanı sıra hizmet içi eğitimlerle ilgili sorunlarını konu alan yeterli sayıda araştırma bulunmamaktadır. Oysaki kültür öğretmenleri meslek öğretmenlerine nazaran daha az önemsendiklerine, öğrencilerin derslerine yönelik ilgisizliklerine ve yaratıcılıklarını kullanabilecekleri çevresel koşulların olmamasına yönelik sorunlar yaşamaktadırlar (Ersoy, 2007, s. 79). Bunun yanında kültür öğretmenlerinin kendilerini körelmiş hissetmeleri, öğrencilerin ilgisizliğinin motivasyonlarını düşürmesi ve onları tembelliğe yöneltmesi, öğrenme ve araştırma isteği duymamaları, öğrencilerin isteksiz olmalarını kendi sorunları olarak görmemeleri gibi problemlerle karşı karşıyadırlar (Aslan, 2008, s. 218). Bu sebeple kültür öğretmenlerinin sorunlarının farkına varmak, onların kişisel gelişimlerini hizmet içi eğitimler yoluyla desteklemek gerekir. Ayrıca mesleki gelişimlerini sürdürmelerine yönelik çalışmalar, kurs, seminer gibi eğitimlere katılımları sağlanmalı, derslerinde ilgiyi artıracak yeni yöntemleri kullanmaları için teşvik edilmelidirler (Aslan, 2008, s. 231). Buradan yola çıkarak kültür öğretmenlerinin yaratıcı dramaya yönelik hizmet içi eğitimlerden yararlanmasının sorunlarının çözümüne katkıda bulunabileceği söylenebilir. Sözü edilen sebeplerinden dolayı bu araştırma, yaratıcı drama, doğaçlama, canlandırma, rol oynama, oyun kavramları ve yaratıcı dramanın yöntem olarak kullanımına ilişkin örnekler, uygulamalı süreçlerle ve kültür öğretmenleriyle, hizmet içi eğitim kapsamında ele alınmıştır.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Önceki bölümde açıklanan nedenlerden dolayı hizmet öncesi eğitimde yaratıcı drama ile karşılaşmayan öğretmenlerin, hizmet içi eğitim aracılığıyla yaratıcı dramayla tanışması önemlidir. Yaratıcı dramanın hizmet içi eğitimdeki yeri ve niteliğinin tespiti için de çeşitli araştırmalar yürütülmelidir. Alanyazında kendine yeterince yer bulamayan bu konu ve yine sorunlarını duyurma konusunda geri planda kalan kültür öğretmenleriyle ilgili çalışmalar alanyazına katkı sağlayabilir. Bu araştırma, kültür öğretmenlerinin yaratıcı dramaya ilişkin görüşleri bağlamında, yaratıcı dramanın hizmet içi eğitimdeki yeri ve niteliğini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Böylece hizmet içi eğitim sürecinde yaratıcı dramanın ne şekilde yer alması gerektiği ve bu yolla kültür öğretmenleri için dramanın mesleki ve kişisel gelişimindeki yeri ile sorunlarının çözümüne katkısı tartışılabilir. Bu çerçevede kültür öğretmenlerinin otuz saatlik hizmet içi eğitim kapsamındaki drama kursuna yönelik

görüşlerini ve önerilerini tespit etmek hedeflenmiştir. Araştırmanın problemleri aşağıda belirtildiği gibidir:

1. Kültür öğretmenlerinin drama kursu öncesi ve sonrasında yaratıcı dramaya ilişkin görüşleri nelerdir?
2. Kültür öğretmenlerinin drama kursuna ilişkin beklentilerinin karşılanmasına yönelik görüşleri nelerdir?
3. Kültür öğretmenlerin drama kursundan sonra yaratıcı dramayı derslerinde kullanmalarına ilişkin görüşleri nedir?
4. Kültür öğretmenlerinin hizmet içi eğitim ve drama kursuna ilişkin önerileri nelerdir?

Araştırmanın Sayıltıları ve Sınırlılıkları

Bu araştırma için hazırlanan görüşme ve anketin, katılımcıların yaratıcı dramaya ilişkin görüşlerini ortaya koymak için yeterli olduğu düşünülmektedir. Ayrıca katılımcıların verdiği bilgilerin gerçeği yansıttığı varsayılmaktadır.

Bu araştırma 2014 yılında, hizmet içi eğitim kapsamındaki drama kursunda gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın katılımcılarını meslek liselerinde görev yapan ve kültür derslerine giren 102 kültür öğretmeni oluşturmaktadır. Araştırma, beş gün ve toplamda otuz saatlik bir araştırma süreci ile sınırlıdır. Bununla birlikte yaratıcı drama, temel iletişim, güven çalışmaları, temel bileşenleri (oyun, doğaçlama, rol oynama, canlandırma, konu, lider) ile bir yöntem olarak kullanılması çerçevesinde ele alınmıştır.

Yöntem

Drama kursuna katılan kültür öğretmenlerinin görüşlerini almak amacıyla gerçekleştirilen bu çalışmada tarama modeli kullanılarak bir içerik analizi çalışması yapılmıştır. İçerik analizi yazılı bilgilerin temel içeriklerinin ve içerdikleri mesajların özetlenmesi ve yorumlanması olarak tanımlanabilir (Cohen, Manion ve Morrison, 2007, s. 284). Yıldırım ve Şimşek'e (2013, s. 259) göre nitel analiz yapılırken toplanan verilerin önce kavramsallaştırılması daha sonra da ortaya çıkan kavramlara göre mantıklı bir biçimde düzenlenmesi ve buna göre veriyi açıklayan temaların saptanması gerekmektedir. Araştırmada bu yol izlenmiş ve veriler ayrıntılı olarak içerik analizine tabi tutulmuştur. Veriler katılımcılardan yazılı olarak toplanmış ve yüz yüze görüşme olmamıştır; bu nedenle bu çalışma, etkileşimsiz nitel bir araştırma kapsamındadır. Araştırmanın katılımcıları, süreci, araştırmacılar, veri toplama araçları, örneklem ve veri analizine ilişkin bilgiler aşağıda yer almaktadır.

Katılımcılar

Meslek liselerinde mesleki dersler dışındaki dersleri veren öğretmenler (edebiyat, matematik, İngilizce, güzel sanatlar vb. öğretmenleri) kültür öğretmenleri olarak tanımlanmaktadır. Bu araştırma, meslek liselerinde kültür öğretmeni olarak çalışan 101 öğretmen ile başlamış, bir öğretmen ise sonradan sürece dâhil olmuş, araştırma toplamda 102 öğretmenle tamamlanmıştır. Öğretmenlerin cinsiyetlerine, öğrenim durumlarına, öğretmenlik kıdemlerine ve yaratıcı drama yaşantısına sahip olma durumuna ilişkin bilgiler Tablo 1'de yer almaktadır:

Tablo 1. Hizmet İçi Eğitime Katılan Öğretmenlerin Cinsiyete, Öğrenim Durumuna, Kıdemlerine Göre ve Daha Önce Yaratıcı Dramaya İlişkin Yaşantılarına İlişkin Dağılım

Cinsiyet	f	%
Kadın	53	52.4
Erkek	48	44.6
Toplam	101	100

Tablo 1. Devamı

Öğrenim durumu	f	%
Ön lisans	1	1.0
Lisans	65	64.3
Y. lisans	33	32.7
Doktora	1	1.0
Boş	1	1.0
Toplam	101	100
Öğretmenlik kıdemi	f	%
1-5 yıl	31	30.7
6-10 yıl	20	19.8
11-15 yıl	32	31.7
16-20 yıl	14	13.9
21-25 yıl	3	2.9
26 yıl ve daha fazlası	1	1.0
Toplam	101	100
Yaratıcı drama yaşantısı olma durumu	f	%
Yaşantısı olanlar	6	5.9
Yaşantısı olmayanlar	95	94.0
Toplam	101	100

Tablo 1'e bakıldığında kadın ve erkek katılımcıların katılım oranlarının birbirine çok yakın olduğu söylenebilir. Katılımcıların çoğu lisans mezunu olup kurs öncesinde herhangi bir yaratıcı drama yaşantısına sahip değildir. Kıdemlerine bakıldığında ise 1-5 yıl ve 11-15 yıldır öğretmen olanların katılımlarının daha yüksek olduğu görülebilir. Öğretmenlerin branşlarına ve görev yaptıkları bölgelere ilişkin bilgiler Tablo 2'de yer almaktadır:

Tablo 2. Hizmet İçi Eğitime Katılan Öğretmenlerin Branşlara ve Görev Yaptıkları Bölgelere Göre Dağılımı

Branşlar	f	%
Türk kültürü ve edebiyatı	43	42.5
İngilizce	15	14.8
Matematik	9	8.9
Fizik	5	4.9
Rehberlik	5	4.9
Felsefe	5	4.9
Beden Eğitimi	5	4.9
Tarih	4	3.9
Coğrafya	2	1.9
Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	2	1.9
Elektrik	2	1.9
Kimya	2	1.9
Güzel Sanatlar, Biyoloji, Çocuk Gelişimi	3	2,9
Toplam	101	100
Bölgeler	f	%
Marmara	28	27.7
Ege	21	20.7
Karadeniz	18	17,8
İç Anadolu	15	14,8

Tablo 2. Devamı

Bölgeler	f	%
Akdeniz	12	11,8
Güneydoğu Anadolu	4	3,9
Doğu Anadolu	3	2,9
Toplam	101	100

Drama kursuna katılan öğretmenlerin çoğunluğunun Türk kültürü ve edebiyatı öğretmeni olduğu ve öğretmenlerin çoğunluğunun kursa Marmara Bölgesi'nden geldiği, en az katılımın ise Doğu Anadolu Bölgesi'nden olduğu söylenebilir.

Süreç

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından düzenlenen Drama kursu 2014 yılının Eylül ayında gerçekleşmiş, beş gün, her gün altı saat olmak üzere toplamda 30 saat sürmüştür. Öğretmenler kurs öncesi dört gruba ayrılmış, her grupta bir sorumlu/lider dersleri yürütmüştür. Derslerde rol oynama, doğaçlama, donuk imge, heykel gibi yaratıcı drama tekniklerinin yanında drama süreçlerine uyarlanan istasyon tekniği gibi öğretim tekniklerine de yer verilmiştir. İletişim, etkileşim, duyu çalışmaları, dramatik kurgunun bileşenleri gibi yaratıcı dramayı tanımaya dönük konuların etkinliklerle ele alınmasının yanı sıra yaratıcı dramanın bir yöntem olarak kullanılmasına yönelik örnek planlar uygulanmış, katılımcılardan da yaratıcı dramadan yararlanarak etkinlik tasarımları istenmiştir. Tablo 3'te eğitim sürecinde ele alınan konular yer almaktadır:

Tablo 3. Drama Kursunda Ele Alınan Konular ve Süreleri

Konular	Süre
Tanışma çalışmaları	3 Saat
İletişim, etkileşim çalışmaları	3 Saat
Güven çalışmaları, uyum çalışmaları,	3 Saat
Duyu çalışmaları, oyun ve yaratıcı drama	3 Saat
Doğaçlama ve rol oynama, dramatik kurgunun bileşenleri	3 Saat
Drama teknikleri, resim, fotoğraf, müzik, heykel ve yaratıcı drama	3 Saat
Öykü, masal, şiir ve drama alan bilgisi	3 Saat
Öğretim yöntemi olarak yaratıcı drama kullanımı	3 Saat
Yaratıcı drama yöntemi kullanılarak ders planı hazırlama süreci	3 Saat
Yaratıcı drama yöntemi kullanılarak ders planı uygulama süreci	3 Saat
Toplam	30 saat

Drama kursu programının içeriğini düzenleyenler ve uygulayanlar yaratıcı drama alanında eğitim almış, alanlarında uzman olan ve eğitim fakültelerinde yaratıcı drama dersi veren öğretim elemanlarından oluşmaktadır. Eğitimciler, her gruba aynı programı uygulamışlardır. Uzmanlar aynı zamanda bu çalışmanın araştırmacılarındandır.

Veri Toplama Araçları

Çalışmadaki veri toplama araçlarını, anket ve görüşme oluşturmaktadır. Kültür öğretmenlerinin drama kursu öncesi ve sonrasında yazılı olarak cevaplayacakları anket soruları araştırmacılar tarafından oluşturulmuştur. Ankette yer alan sorular, öğretmenlerin demografik bilgilerine, yaratıcı dramaya ve drama kursuna ilişkin görüş ve önerilerine yöneliktir. İlk uygulamada demografik bilgiler dışında kültür öğretmenlerine yöneltilen sorular şu şekildedir:

1. Sizce yaratıcı drama nedir? Açıklayınız.
2. Bu eğitimden önce herhangi bir yaratıcı drama yaşantınız oldu mu?
3. Yaratıcı dramayı derslerinizde bir yöntem olarak kullandınız mı? Nasıl? Açıklayınız.
4. Bu drama kursuna ilişkin beklentileriniz nedir? Kısaca açıklayınız.

Drama kursu sonrasında ise öğretmenlere aşağıdaki sorular sorulmuştur:

1. Sizce yaratıcı drama nedir? Açıklayınız.
2. Bu drama kursu sonrası yaratıcı dramayı bir yöntem olarak derslerinizde kullanmayı düşünür müsünüz? Neden? Açıklayınız.
3. Drama kursuna ilişkin beklentileriniz karşılandı mı? Ne şekilde?
4. Gelecekteki drama kursuna yönelik önerileriniz nelerdir?

Bir diğer veri toplama aracı da görüşmedir. Görüşmeler, çalışma bittikten altı ay sonra bir sosyal paylaşım ağı yoluyla gerçekleştirilmiştir. Öğretmenlerin deneyim ve fikirlerinin oluşması için bir öğretim dönemi beklenmiş ve görüşmeler dönem sonrasında yapılmıştır. Öğretmenlere görüşme çerçevesinde aşağıdaki sorular yöneltilmiştir:

1. Sizce yaratıcı drama nedir? Açıklayınız.
2. Drama kursuna ilişkin görüşleriniz nelerdir? Açıklayınız.
3. Drama kursuna ilişkin beklentileriniz karşılandı mı? Nasıl?
4. Drama kursu sonrası yaratıcı dramayı bir yöntem olarak derslerinizde kullanıyor musunuz? Nasıl? Açıklayınız.
5. Drama kursundan edindiğiniz bilgi ve deneyimlerden yararlandınız mı? Nasıl?
6. Gelecekteki drama kursuna yönelik önerileriniz nelerdir?

Örneklem

Anket, drama kursunu alan tüm katılımcılara dağıtılmıştır. İlk uygulamada anketler 101 katılımcıya, ikinci uygulamada ise 102 katılımcıya uygulanmıştır. Görüşme yapmak amacıyla drama kursunu alan öğretmenlerin %30'una ulaşılmış ve bir sosyal paylaşım ağı yoluyla, yazılı olarak görüşleri alınmıştır. Görüşme yapılan öğretmenler, araştırma konusu ile ilgili bilgi verebilecek, istekli kişiler arasından seçilmiştir. Bu çerçevede gönüllü dört öğretmenin ayrıntılı olarak görüşleri alınmıştır. Görüşme yapılan öğretmenlere ilişkin demografik bilgilere Tablo 4'te yer verilmiştir:

Tablo 4. Görüşme Yapılan Öğretmenlere İlişkin Demografik Bilgiler

	Cinsiyet	Öğrenim Durumu	Kıdemi	Branş	Bölge	Ders Verdiği Sınıf düzeyi	Önceki Drama Yaşantısı
Ö 1	Erkek	Lisans	1-5	İngilizce	Doğu Anadolu	Lise	Yok
Ö 11	Kadın	Yüksek Lisans	6-10	Felsefe Grubu	Doğu Anadolu	Lise	Yok
Ö 18	Kadın	Lisans	1-5	İngilizce	Karadeniz	Lise	Yok
Ö 19	Kadın	Lisans	1-5	Türk Dili ve Edebiyatı	İç Anadolu	Lise	Yok

Verilerin Analizi

Öncelikle anket verileri bilgisayar ortamına aktarılmış ve tüm veriler okunmuştur. Bu süreçte ham verilere analiz sürecinde yararlanılabilecek notlar düşülmüştür. Araştırmacıların informal gözlem notları da dâhil edilerek tüm veriler içerik analizine tabi tutulmuştur. Görüşme ve anket verileri ayrı ayrı analiz edilmiştir. Veriler betimsel ve içerik analizi yoluyla incelenmiş, araştırma problemlerine uygun olarak kodlanmıştır. Betimsel analiz için araştırmada daha önceden belirlenen temalar özetlenip yorumlanmıştır. Bu amaçla, analiz birimi olarak temalar belirlenerek kodlar ve temalar oluşturulmuştur. Temalar kavramsal çerçeveden yararlanılarak belirlenmiştir. Bunun için yaratıcı dramının temel öğelerinden, ilke, kavram ve aşamalarından faydalanılmış, buna dayanarak ön kodlar oluşturulmuş ve ön kodların araştırmada elde edilen kodlarla tutarlı olduğu görülmüştür. Analiz sürecinde hem tümevarımsal hem de tümdengelsel bir yol izlenmiştir. Görüşme ve anket verilerinden elde edilen bulgular birbirlerini destekler niteliktedir.

Geçerlik ve Güvenirlik

Çalışmada uygulanan anketlerin geçerliği için uygulama öncesi katılımcılara, araştırmanın gerekçesine ve alana katıklarına ilişkin bir açıklama yapılmış, katılımcıların gönüllü olarak tüm maddeleri içtenlikle cevaplamaları sağlanmıştır. Katılımcılara anketleri doldurmaları için yeterli zaman verilmiştir. Bunun yanında anketteki tüm sorular araştırmacılar tarafından ortak hazırlanmış olup sorular için uzman görüşü alınarak içerik ve kapsam geçerliği sağlanmıştır. Çalışmanın iç geçerliğini sağlamak için araştırma bulguları, verilerin elde edildiği ortama uygun bir şekilde değerlendirilmeye çalışılmıştır. Bulgular kendi içerisinde tutarlı ve anlamlıdır. Araştırma sonrasında gönüllü dört kişi ile görüşme yapılmıştır. Bulgular, daha önce oluşturulan kavramsal çerçeve ile uyumludur. Ayrıca veriler toplanırken katılımcıların yönlendirilmemeleri konusuna özen gösterilmiştir.

Araştırmanın iç geçerliğini sağlamak amacıyla görüşme ve anket olmak üzere farklı veri kaynaklarına başvurulmuştur. Veriler ayrı ayrı analiz edilmiş ve her bir veri kaynağından ortaya çıkan tema ve alt temaların birbirlerini desteklediği görülmüştür.

Çalışmanın dış geçerliğini sağlamak için araştırmanın yöntemi ayrıntılı bir biçimde tanımlanmaya çalışılmıştır. Araştırmanın ham verileri başkaları tarafından incelenebilecek biçimde saklanmıştır. Ayrıca kodlayıcılar arasındaki görüş birliği yüzdesi P (Uzlaşma Yüzdesi %)= $[Na$ (Görüş birliği)/ Na (Görüş birliği)+ Nd (Görüş ayrılığı)]*100) güvenirliliği %91 olarak hesaplanmıştır. Veri analizinde kodlayıcılar arasında yüksek oranda görüş birliği olduğu görülmüştür.

Bulgular

Anket ve görüşmeden elde edilen bulgular ayrı ayrı ve araştırma problemleri çerçevesinde sunulacaktır. Her bir araştırma probleminin altında ulaşılan tema ve alt temalardan örnek ifadeler ile öğretmenlerin görüşlerinden örnekler ve temaların frekans ve yüzdelerine yer verilmiştir.

Anket Verilerine İlişkin Bulgular ve Yorum

1. Araştırma Problemine Yönelik Bulgular ve Yorum

Bu başlık altında "Kültür öğretmenlerinin drama kursu öncesi ve sonrasında yaratıcı dramaya ilişkin görüşleri nelerdir?" araştırma probleminin yanıtı aranmıştır. Bu amaçla drama kursu öncesinde öğretmenlerin yaratıcı dramaya ilişkin görüşleri sorulmuştur. Temalar, yaratıcı dramının "Tanımındaki Kavramlar", "Genel Amaçları", "Genel Özellikleri", "Bileşenleri" ve "Boyutları" olmak üzere kavramsal çerçeveye dayanarak oluşturulmuştur. Tablo 5'te öğretmenlerin drama kursu öncesinde yaratıcı dramaya ilişkin görüşlerinin tema ve alt temalara dağılımı ile katılımcı görüşlerinden örnekler yer almaktadır.

Tablo 5. Drama Kursu Öncesinde Yaratıcı Dramaya Yönelik Görüşlere İlişkin Temalar ve Örnek İfadeler ile Öğretmen Görüşlerinden Alıntılar

Temalar	Alt Temalar	Alt Temalara İlişkin Örnek İfadeler	Katılımcı Görüşlerinden Alıntılar
Tanımındaki kavramlar	Teknik	Senaryo oluşturma sahneleme, farklı rolleri deneyimlemek, jest ve mimikler kullanarak aktarmak, senaryoya bağlı kalmadan ürün ortaya çıkarma, role dayanma, ön hazırlık olmadan ortaya konan etkinlik, kimlik yaratma...	<i>Hiçbir ön hazırlık yapılmadan konuya uygun anında ortaya çıkan mimik ve jestlerle zenginleştirilmiş sunum yoludur (Ö 53).</i> <i>Verilen bir konu üzerinde düşünüp onu hareket ve mimiklerle canlandırmadır (Ö 71).</i>
	Canlandırma	Canlandırmaya dayalı, canlandırma yapma, yaşamı/durumu farklı şekilde canlandırma...	
Genel Amaçları	Kendini keşfetme	Kendini tanıma	
	Yaratıcılığı ve hayal gücünü geliştirme	Kalıp düşünceden sıyrılmak, yaratıcı olmak, hayal gücünü geliştirmek, yeni fikirler ortaya çıkarma, farklı bakış açıları geliştirme...	<i>Kişinin kendini keşfedebilmesidir (Ö66).</i> <i>Olaylara ve durumlara farklı bir bakış açısıyla bakabilme yetisi kazandırma (Ö 23).</i>
	Bağımsız ve birlikte çalışabilme	Görev dağılımı, bireysel ve grup çalışması yapma...	<i>Bireyin kendisini ve çevresini daha iyi tanmasına yardımcı olan, iletişim becerilerini geliştiren, çevreyle etkileşimini artıran, zaman zaman yeni bir kimlik kazandıran eğlenceli etkinlik (Ö 37).</i>
	İletişim becerilerini geliştirme	Etkili iletişim yöntemi, karşıdaki kişiyi anlama/empati, beden dilini etkili kullanmak...	<i>Duygu, düşünce, hayallerin dışavurumu (Ö 36).</i>
	Problem çözme becerisini geliştirme	Problem çözmeyi sağlama	<i>Kişinin kendini özgürce ifade edebilmesi (Ö 16).</i>
	İfade Aracı	Bireyin kendini ifadesi, soyut durumları somutlaştırma, duygu ve düşüncelerin dışa vurumu...	
Genel Özellikleri	Tiyatroyla ilişkisi	Sahne sanatlarından farklı, tiyatroya benzer, tiyatro ile konuyu destekleme, doğal tiyatro	<i>Oyun halinde öğretilmek istenen amaca ulaşmak (Ö 48).</i> <i>Bir insanın duygu ve düşüncelerini hareketlerle ifade etmesidir ama belli bir metne veya senaryoya bağlı kalmadan yapılmasıdır (Ö 46).</i>
	Oyun	Oyunlarla anlatım, oyun gibi tekniklerden yararlanarak, merkezinde oyun olan	
Bileşenleri	Konu	Kişinin deneyiminden yola çıkmak, hayatı yansıtmak, durum, kavram, fikir, olayı ele alma, örnek olaylar,	<i>Bir durumu, bir vakayı veya bir fikri bedenlen, hareketle ve mimiklerle başkalarına anlatma biçimi (Ö 56).</i>
Boyutları	Yöntem Boyutu	Öğretim yöntemi, şekli, biçimi, eğitim yaklaşımı, tekniği, yaşayarak öğrenme, kalıcı, eğlenceli öğrenme...	<i>Öğretimde role dayalı öğretim biçimi (Ö 68).</i> <i>Kalıcı ve transfer edilebilir bilgiyi yaşayarak öğrenmelerini sağlamak için kullanılacak bir yöntem (Ö 72).</i>
	Sanatsal boyutu	Sanatsal anlatım	<i>Hayatı sanatsal yansıtmının yollarından biri (Ö 69).</i>

Öğretmenler yaratıcı dramayı en çok yaratıcı düşünmeyi geliştirmede ve bireyin kendini ifade etmesinde bir araç olarak görmekte-dirler. Öğretmenler yaratıcı dramanın tanımında yer alan doğaçlama kavramını kullanmasalar da doğaçlamayı çağrıştıran ifadeler kullanmışlardır. “Senaryoya bağlı kalmadan ürün ortaya çıkarma” ve “Ön hazırlık olmadan ortaya konan etkinlik” ifadeleri buna örnek olarak verilebilir. Benzer bir durum rol oynama kavramı için de geçerlidir. Öğretmenler rol oynama ifadesini çağrıştıran “Bir kişilik, kimlik yaratma” ve “Farklı rolleri deneyimlemek” gibi ifadeler kullanmışlardır. Bunların yanında yaratıcı dramayı yine tanımında yer alan “canlandırma” olarak da tanımlayanlar bulunmaktadır.

Yaratıcı dramanın, bireylere iletişim, yaratıcı düşünme, problem çözme becerilerine katkılarını göz önüne alarak onu açıklayanların yanında tiyatro ve oyun ile ilişkisinden söz edenler de olmuştur. Yaratıcı dramanın ele aldığı konular, sanatsal ve yöntem boyutu da öğretmenlerin yaratıcı dramaya ilişkin ön bilgilerindedir. Öğretmenler yaratıcı dramayı yaşayarak öğrenme, eğlenerek öğrenme, kalıcı öğrenmeyi sağlayan bir yol, yöntem, teknik olarak da tanımlamışlardır. Tablo 6’da drama kursu öncesinde öğretmenlerin yaratıcı dramaya ilişkin görüşlerine yönelik temaların frekans ve yüzdeleri yer almaktadır:

Tablo 6. Drama Kursu Öncesinde Yaratıcı Dramaya Yönelik Görüşlere İlişkin Temaların Frekans ve Yüzdeleri

Temalar	Alt Temalar	f	%
Tanımındaki kavramlar	Teknik	25	16.4
	Canlandırma	15	9.8
Toplam		40	26.3
Genel Özellikleri	Tiyatroyla ilişkisi	4	2.6
	Oyun	3	1.9
Toplam		7	4.6
Genel Amaçları	İfade Aracı	16	10.5
	Yaratıcılığı ve hayal gücünü geliştirme	14	9.2
	İletişim Becerilerini Geliştirme	5	3.2
	Kendini keşfetme	3	1.9
	Problem çözme becerisini geliştirme	3	1.9
	Bağımsız ve Birlikte Çalışabilme	2	1.3
Toplam		43	28.2
Bileşenleri	Konu	12	7.8
Toplam		12	7.8
Boyutları	Yöntem Boyutu	33	21.7
	Sanatsal boyutu	1	0.6
Toplam		34	22.3
Fikrim Yok (Kişi)		16	10.5
Genel Toplam		152 (*)	100

(*) Genel toplam 102’den fazla olabilir çünkü öğretmenler birden fazla yanıt vermişlerdir.

Öğretmenlerin büyük bir kısmının yaratıcı dramaya ilişkin ön bilgileri olduğu söylenebilir. Öğretmenler yaratıcı dramayı en çok bireylere yaptığı katkıları bir başka deyişle amaçları çerçevesinde tanımlamışlardır. Bu amaçlar çerçevesinde öne çıkan yaratıcı dramanın bir ifade aracı (duyguları, düşünceleri, soyut durumları, bireyin kendisini vb.) olarak görülmesi olduğu belirtilebilir. Bunun ardından kültür öğretmenleri yaratıcı dramayı en çok eğitimde kullanılan yöntem boyutuyla açıklamışlardır. Yaratıcı dramanın tanımında yer alan doğaçlama, rol oynama ve canlandırma ifadelerini yanı sıra sözcükler de en fazla ifade edilenler arasında üçüncü sırada yer almaktadır. Drama kursu sonrası öğretmenlere yaratıcı dramaya yönelik bilgi ve düşünceleri tekrar sorulmuştur.

Tablo 7’de öğretmenlerin görüşlerinden ortaya çıkan temalar ve örnek ifadeler ile öğretmen görüşlerinden alıntılar yer almaktadır:

Tablo 7. Drama Kursu Sonrasında Yaratıcı Dramaya Yönelik Görüşlere İlişkin Temalar ve Örnek İfadeler ile Öğretmen Görüşlerinden Alıntılar

Temalar	Alt Temalar	Alt Temalara İlişkin Örnek İfadeler	Katılımcı Görüşlerinden Alıntılar
Tanımında yer alan kavramlar	Teknik	duygu ve düşüncelerin anlık anlatımı, kurguyu anlık yaratıcılıkla ifade etme doğaçlama ve diğer drama tekniklerini kullanarak, role girerek doğaçlama yoluyla, rol oynama gibi yollarla/tekniklerle, doğaçlama olarak, çatışmayı barındırma...	<i>Rol yapmadan, rol oynama tekniği ile kendini, düşüncelerini veya yönergeleri ifade etmektir, anlık paylaşımlardır (Ö 67).</i> <i>Belli konuların yer, zaman, mekan belirlenerek anlık doğaçlama yollarla sergilenmesine denir. Bir nevi rol oynamadır. Belli bir metne bağlı kalınmadan duygu ve düşüncelerin aktarımıdır(Ö 65).</i> <i>Sınıf içinde ya da günlük hayatta herhangi bir durumu, olayı, bir problemi katılımcıların rol oynama, doğaçlama yapma ya da kendinden bir şeyler katarak yeniden canlandığı, yapılandırıldığı sürece verilen isimdir (Ö 65).</i> <i>Resimlerden, sözcüklerden yola çıkarak fikriler üretme, hikayeler oluşturma ve bunları canlandırmadır. Fikirlerin çatışmasından yeni fikirler üretebilmektir (Ö 24).</i>
	Canlandırma	canlandırmalar, canlandırma yapmak, kendine göre canlandırmak, özgün canlandırmalar	
Genel Özellikleri	Oyun	oyun eşliğinde/aracılığıyla, eğitsel oyun, oyun...	
	Tiyatro ile ilişkisi	tiyatro değil, metne bağlı kalınmaz, tiyatrodan çok farklı	<i>Bir nesneyi ya da bir olayı kişinin kendine göre canlandırmasıdır. –miş gibi yapmaktır (Ö 62)</i>
	Grup dinamiği	anlama, güven duyma, etkileşim içinde, birlik olma, içtenlik/samimiyet...	<i>Dramanın tiyatroya benzemesiyle beraber aslında çok farklı olduğunu gördüm ayrıca her branş için uygulanabilir olduğunu gördüm (Ö 40).</i>
	Odaklanma	ruhsal ve fiziksel olarak kendini vermesi... -miş gibi yapma	
Genel Amaçları	Kendini keşfetme	kendini tanıma, insanın kendini duygularını keşfetmesi...	<i>İnsanın kendini tanıma yöntemidir. Beni bu şekilde düşündüren, bütün etkinlikler sonucunda nelere ilgi duyduğumu, nelerden hoşlandığımı (şair, şarkı...) anlamamam yardımcı olduğumu düşünüyorum (Ö 97).</i>
	Yaratıcılığı ve hayal gücünü geliştirme	farklı bakış açıları geliştirme, kalıpların dışına çıkma, yeni fikirler üretme, yaratıcılığı, hayal gücünü geliştirme	<i>Kişisel gelişimi güçlendiren, özgüveni geliştiren, yaratıcılığı ortaya çıkaran, kişinin kendini anlamasını ve kendini daha iyi ifade etmesini sağlayan etkinlikler bütünüdür (Ö 42.)</i>
	Bağımsız ve birlikte çalışabilme	birlikte çalışma/düşünme/fikir üretme, fikir alışverişi yapma	<i>.. Drama kişiyi düşünmeyi, sorgulamayı, fikirlerini ortaya koymayı sağlayan, yaratmasını sağlayan bir etkinliktir (Ö 72)</i>
	İletişim becerilerini geliştirme	empati duygusunu geliştirme, beden dilini kullanabilmek	<i>Fikirlerin, düşüncelerin, hayallerin somutlaştırılmasıdır (Ö 7).</i>
	Problem çözme becerisini geliştirme	sorunlarla başa çıkmak için çözüm üretme	<i>Duyguları her boyutta yaşamak, sınırsız yaratıcılık, mutluluğun ta kendisi, hayatın tadı (Ö 17).</i>
	İfade Aracı	fikirlerin, düşüncelerin, hayallerin somutlaşması/ifadesi, iç dünyalarını ortaya koyma, soyut ya da somut olarak aktarma...	<i>Kişinin kendini kalıpların dışına çıkarttığı, farklılıkların farkına vardığı, bakış açısını çeşitlendirdiği bir süreçtir (Ö 23).</i>
	İyi Hissetme	mutluluğun kendisi...	<i>İnsanın kendindeki değişimin farkındalığını kazanması (Ö 93).</i>
	Farkındalık sağlama	farkındalık sağlama, olaylara, bireysel farklılıklara yönelik,	
	Eleştirel düşünme	sorgulamayı sağlama...	
	Kişisel Gelişimi Sağlama	kişisel gelişimi güçlendirme, kendini daha iyi/çok yönlü ifade etme	

Tablo 7. Devamı

Temalar	Alt Temalar	Alt Temalara İlişkin Örnek İfadeler	Katılımcı Görüşlerinden Alıntılar
Bileşenleri	Konu	herhangi bir konu, toplumsal bir sorun, resimlerden sözcüklerden yola çıkma, duygu ve düşünce, karmaşık olay ve olgular, soyut kavramlar, edebiyat ürünleri, hayat/gerçekler	<i>Herhangi bir konu ya da toplumsal sorunu ilgili duygu ve düşüncelerin anlak olarak anlatım şekli (Ö 84).</i> <i>Bireyin grup içerisinde doğaçlama olarak yaptığı rol oynama, canlandırma gibi yollarla bir duyguyu, düşünceyi doğrudan ya da dolaylı soyut ve de somut aktarmasıdır. Doğaçlama olması ve grupla beraber yapılması sanıyorum püf noktası (Ö 57).</i>
	Grup	grup püf noktası, grup üyeleri ve yaşantıları, grupla öğrenmek, herkesin katılımcı olabileceği...	
Boyutları	Yöntem Boyutu	eğlenerek öğrenmek, öğretim tekniği, öğretim yöntemi, yaparak yaşayarak öğrenme, ezberci olmayan, öğrencilere farkındalık yaratmak soyut kavramların öğretiminde, beyin fırtınası gibi farklı tekniklerle kullanma, sonuç değil süreç odaklı, eğitim her alanında kullanılabilir, kalıcı hale getirme aktif katılım sağlamak...	<i>Soyut kavramların öğretiminde kullanılabilir en iyi yöntemlerdendir... Bu yöntem yoluyla kavramların öğretimi daha kolay ve kalıcı olur (Ö 31)</i> <i>Öğrencilere kazandırılmak istenen duyuşsal ve bilişsel hedefleri kazandırmak için yapılan son derece eğlenceli bir yöntem (Ö 76).</i>
	Sanatsal boyutu	soyut ya da somut olarak anlatma sanatı bilgiyi işleme sanatı, kendini anlatma sanatı...	<i>İnsanların iç dünyalarını, yaratıcılıklarını ortaya koymalarını sağlayan, birlikte çalışma, düşünme inkâmı verip grup olma, paylaşmada bulunma fırsatı veren yapılandırıcı bir öğretim tekniğidir. Bu sayede ezberin önüne geçip yaparak yaşayarak öğrenme sağlamaktadır (Ö 102).</i> <i>Bir olayı, bir durumu doğaçlama, canlandırma ve dramanın diğer tekniklerini kullanarak soyut ve somut olarak anlatma sanatıdır (Ö 74).</i>
Aşamaları		ısınma, canlandırma, değerlendirme (3 bölümden oluşur), değerlendirme aşaması...	<i>Belli bir amaç doğrultusunda doğaçlama, rol yapma vs. teknikleri kullanarak yapılan üç aşamalı (ısınma/canlandırma/değerlendirme) süreçlerinden oluşan, bir grup dâhilinde gerçekleştirilen canlandırma ya da performans tekniğidir (Ö 47).</i>

Drama kursundan sonra yaratıcı drama, öğretmenler tarafından daha detaylı ve farklı boyutlarıyla betimlenmiştir. Öğretmenler yaratıcı dramayı tanımlarken doğaçlama ve rol oynama kavramlarını doğrudan kullanmaya başlamışlardır. Ayrıca doğaçlama ve rol oynamadan birer teknik olarak yararlanıldığı ifade edilmiştir. Yaratıcı dramanın tiyatrodan farklı olduğunu anladığını belirtenler de olmuştur.

Kurs öncesindeki ifadelerden farklı olarak yaratıcı dramanın grup dinamiği, -miş gibi yapma, oyundan yararlanma gibi genel özellikleri belirtilmiştir. Bunun yanında yaratıcı dramanın bileşenlerinden olan grup kavramı öne çıkmış, grubun önemini vurgulayan görüşler ortaya konmuştur. Süreç sonunda yaratıcı dramanın aşamalarına ilişkin farkındalığını belirtenler de olmuştur.

İlk uygulamalarından farklı olarak yaratıcı dramanın genel amaçlarına ilişkin kişisel gelişim, iyi hissettirme, farkındalık sağlama gibi amaçlarından da söz edilmiştir. Bunun, sürecin öğretmenlerin kendilerine olan katkılarından ve gözlemlerinden kaynaklanmış olabileceği söylenebilir. Öğretmenler yaratıcı dramanın yöntem boyutuna ise süreç odaklı olması, motivasyonu sağlama, duyuşsal hedeflere yönelik olması, beyin fırtınası gibi çeşitli tekniklerle kullanılabilmesi ve her branşa uyarlanabilmesi gibi farklı açılardan yaklaşmışlardır. Bunun sebebi kursta bir yöntem olarak yaratıcı dramanın kullanıldığı dersler ile bu konuda yapılan tartışma ve paylaşımlar olabilir. Yaratıcı dramada konunun ya da çıkış noktasının, toplumsal sorunlara, edebi türlere, gazetelere, soyut kavramlara vb. dayandığını ifade eden açıklamalar ortaya çıkmıştır. Bunun nedeni farklı çıkış noktaları, farklı edebi türler ya da toplumsal sorunların ele alındığı dersler olabilir.

Rol oynama ve rol yapma ile yöntem ve teknik kavramları arasında kavram karmaşaları göze çarpmaktadır. Öğretmenlerden bazıları yaratıcı dramadan yöntem yerine teknik; kullanılan rol oynama tekniğine ise rol yapma demişlerdir. Bunun dışında öğretmenlerin yaratıcı dramaya ilişkin bilgi ve farkındalıklarının arttığını söylemek mümkündür. Tablo 8’de ilgili temaların frekans ve yüzdeleri yer almaktadır:

Tablo 8. Drama Kursu Sonrasında Yaratıcı Dramaya Yönelik Görüşlere İlişkin Temaların Frekans ve Yüzdeleri

Temalar	Alt Temalar	f	%
Tanımında yer alan kavramlar	Teknik	39	15.0
	Canlandırma	34	13.0
Toplam		73	28.0
Genel Özellikleri	Oyun	8	3.0
	Grup dinamiği	6	2.3
	Tiyatroyla ilişkisi	5	1.9
	-miş gibi yapma	2	0.7
	Odaklanma	1	0.3
Toplam		22	8.4
Genel Amaçları	Yaratıcılığı ve hayal gücünü geliştirme	28	10.7
	İfade aracı	12	4.6
	Farkındalık sağlama	6	2.3
	Kendini keşfetme	5	1.9
	Kişisel gelişimi sağlama	5	1.9
	Bağımsız ve birlikte çalışabilme	4	1.5
	İletişim becerilerini geliştirme	3	1.1
	Eleştirel düşünme	3	1.1
	İyi hissetme	2	0.7
	Problem çözme becerisini geliştirme	1	0.3
Toplam		69	26.5
Bileşenleri	Konu	34	13.0
	Grup	6	2.3
Toplam		40	15.3
Boyutları	Yöntem Boyutu	53	20.3
	Sanatsal boyutu	3	1.1
Toplam		56	21.5
Aşamaları		4	1.5
Toplam		4	1.5
Genel Toplam		260 (*)	100

(*) Genel toplam 102’den fazla olabilir çünkü öğretmenler birden fazla yanıt vermişlerdir.

Yaratıcı dramanın tanımında yer alan canlandırma, doğaçlama ve rol oynama kavramları ilk uygulamaya göre daha fazla sayıda kullanılmıştır. Yaratıcı dramanın genel amaçlarına ilişkin farklı ve daha çok özellikten söz edilmiştir. Yaratıcı dramanın oyunla ile ilişkisinden ve sanatsal boyutundan bahsedenlerin sayısı artmış, yöntem boyutu da daha fazla vurgulanmıştır. Drama kursu sebebiyle yaratıcı dramayı açıklayan ifadelerin sayısının büyük oranda arttığı söylenebilir. Bu noktada kuramsal bilgilerden ziyade yaşayarak öğrenmenin gerçekleştiği sürecin katkısından söz edilebilir.

2. Araştırma Problemine İlişkin Bulgular ve Yorum

“Kültür öğretmenlerinin drama kursuna ilişkin beklentilerinin karşılanmasına yönelik görüşleri nelerdir?” araştırma problemine yönelik olarak öncelikle öğretmenlere drama kursu öncesi kursa ilişkin beklentileri sorulmuştur. Öğretmenler öğrencilerinin dersten sıkılmamalarını ve etkin katılımını sağlamak, onlarla etkili iletişim kurabilmek, bilgileri kalıcı hale getirmek, yaparak yaşayarak öğrenmeyi sağlamak, tiyatro oyunu ortaya çıkarabilmek, yeni teknikler öğrenmek gibi mesleki gelişimlerinin yanı sıra ufkunu geliştirmek, farklı bakış açıları kazanmak gibi kişisel gelişimlerine yönelik beklentilerini de dile getirmişlerdir. Öğretmenlerin görüşlerinden örnekler aşağıda yer almaktadır:

Hayata, olaylara, öğrencilere, insanlara bakış açımın değişmesini ve ufkumun genişlemesini istiyorum (Ö 70).

En azından derslerimi daha eğlenceli işleyebileceğimi düşünüyorum. Belki öğrencileri daha iyi anlamama da yardımcı olabilir (Ö 46).

Derslerimde etkin olarak dramayı kullanmak ve matematik dersi kazanımlarını daha da öğrencide kalıcı hale getirmek (Ö 48).

Beklentim daha çok kursu aldıktan sonra derslerde öğrencilerime bu tarz etkinlikler yaptırabilmek. Sosyal faaliyetlerde okul içinde daha çok tiyatroyla ilgili şeyler yapabilmek çünkü geçen seneki deneyimlerimle bu tarz sosyal etkinlikler yaptırduğum öğrencilerin daha başarılı, daha özgüvenli bireyler olduğunu fark ettim. Ben de onlara daha yararlı olmak istiyorum (Ö 14).

Bu yöntemi etkin olarak kullanabileceğim becerileri kazanmayı umut ediyorum. Bu yöntemi kullanmamızı engelleyen bazı olumsuzlukları (süre, sınıfın kalabalık olması gibi) giderilmesi için neler yapılması gerektiği konusunda da bilgi edinmeyi umuyorum (Ö 7).

Branşım ile ilgili sınıfta uygulayabileceğim bir yöntem olarak kullanabilmek, derslerimde drama sayesinde daha eğlenceli bir ortam yaratabilmek, öğrencilerin bu sayede dersimi daha çok sevmesini ve dersime daha fazla ilgi duymasını sağlamak (Ö 99).

Kültür öğretmenlerine drama kursu sonrası beklentilerinin karşılanıp karşılanmadığı sorulmuş ve bunların gerekçelerini açıklamaları istenmiştir. Drama kursunun beklentileri karşılama durumuna ilişkin frekans ve yüzdeler Tablo 9’da yer almaktadır:

Tablo 9. Drama Kursunun Beklentileri Karşılmasına Yönelik Frekans ve Yüzdeler

Yanıtlar	f	%
Evet, kursa ilişkin beklentilerim karşılandı	83	81.3
Kısmen karşılandı	7	6.8
Yanıtsız	7	6.8
Hayır, karşılanmadı	5	4.9
Toplam	102	100

Yukarıdaki bilgilerden yola çıkarak öğretmenlerin çoğunluğunun drama kursuna ilişkin beklentilerinin karşılandığı söylenebilir. Tablo 10’da beklentileri karşılanan öğretmenlerin gerekçelerine ilişkin temalar ve örnek ifadeler ile katılımcı görüşlerinden alıntılar bulunmaktadır.

Tablo 10. Drama Kursunun Beklentileri Karşılmasına Yönelik Tema ve Örnek İfadeler ile Öğretmen Görüşlerinden Alıntılar

Temalar	Temalara İlişkin Örnek İfadeler	Katılımcı Görüşlerinden Alıntılar
Mesleki Gelişime Katkı	Ders konularıyla ilişkilendirme, branşıma uygulama, lise düzeyinde uyg. yöntem olarak drama, yaparak yaşayarak öğrenme, dramaya karşı farkındalık, dramayı daha iyi tanıma, dramayla tanışmak, eğlenerek de öğrenilebilmek...	<i>Yaratıcı drama denildiğinde aklımıza gelenlerle gerçekte yaratıcı dramanın ne kadar farklı olduğunu anlamış oldum (Ö 99).</i> <i>Son gün bir dersin yaratıcı dramayla canlandırılması şeklinde planlamasını öğrendik, bu çok hoşuma gitti (Ö 62).</i> <i>Kendi branşımla ilgili başarılı sporcuların hayatını ya da branşımla ilgili terimleri daha eğlenceli ve daha kolay öğrenilebilir hale getirdiğini düşünüyorum (Ö 88).</i>
Kişisel Gelişime Katkı	Eğlenceli, sıkıcı değil, durumlara karşı, kendime karşı farkındalık, kendime bir şeyler kattım, liderlik potansiyeli, hayal gücüm, ufukum açıldı, çok boyutlu bakmak, kendimi ifade etmek, sınırlarımı zorlamak, kendimi aştım, özgüven, çekingendim rahatladım, yaratıcılık gelişimi, grupla iletişim, grubu tanıma	<i>Grup liderlerinin nasıl olması gerektiğini ve bu konuda kendimdeki eksiklikleri gördüm (Ö 43)</i> <i>Kesinlikle EVET. Özgüvenim resmen tavan yaptı. Çok güzel insanlarla tanıştım (Ö 4)</i> <i>"...bu yaşıma kadar böyle zengin yaşantı/deneyimleri içeren bir hafta geçirmemiştim. Dediğim gibi iki boyutlu bir hayattan üçüncü, dördüncü, hatta beşinci boyuta geçmiş gibiyim (Ö 21).</i> <i>"Tatil yapmaya gelmişim. İnanılmaz tecrübeler edindim, bambaşka bir bakış açısı kazandırdı bana." (Ö 64).</i>
Programın içeriği	Planlı, programlı, etkili, yoğun, öğretici.	<i>Beklediğimden daha öğretici ve daha etkili geçti (Ö 53).</i> <i>...planlı, belirli bir program dâhilinde hazırlanmış olan (Ö 23)...</i> <i>Ne diyorsun? Hem de nasıl? Az zamanda bunca etki nasıl bırakılır, bunca verim nasıl alınır aklım almıyor! Sandığım, umduğumdan daha fazlasına kavuştum ki ummadığım şeyleri hiç saymıyorum (Ö 18)</i>
Hizmet içi eğitimin planlanması	Daha fazla zaman olsaydı, süre kısıtlıydı, süre yetersizdi, daha fazla etkinlik olsaydı	<i>Yalnız biraz zaman sıkıntısı yaşadık. Zamanımız biraz daha bol olsaydı daha faydalı olacaktı (Ö 74).</i> <i>Program daha uzun sürede daha fazla uygulama yapılarak oluşturulsaydı daha verimli olurdu." (Ö 102).</i> <i>...olayı biraz anlayınca sürenin yetersizliğini ve çok kapsamlı olduğunu anladım (Ö 16)</i> <i>...süre bir hafta daha olabilirdi (Ö 13)...</i>
Lider	Donanımlı liderler, çalışkan, güler yüzlü, özverili, liderler sayesinde	<i>Liderimizin de etkisiyle hiç aksatmadan dolu, dolu, sıkılmadan müthiş bir sinerjiyle geçtiğini söyleyebilirim (Ö 56).</i> <i>...bilgili, donanımlı, güler yüzlü, özverili, çalışkan drama liderlerini tanımışım (Ö 15).</i>
Drama Programının uygulanması	Teorik değil uygulamalı, aksatmadan işlendi, dolu doluydu, her gün kesintisiz ders yapıldı, yöntem teknik açısından iyi.	<i>Her gün her saatte kesintisiz bir şekilde ders yapıldı. Sürekli hareket halindeydik... (Ö 1)</i> <i>Kursa gelirken daha ziyade teorik bir kurs olacağı gibi bir yargım vardı. Uygulamanın fazlalığı benim için güzeldi (Ö 13).</i> <i>Benim beklentim daha düşüktü. Klasik, slayt sunumuyla yürütülecek bir seminer olduğunu düşünüyordum. Öğrenci merkezli bir seminer olduğu için çok zevk aldım (Ö 28).</i>

Öğretmenler drama kursunun beklentilerini karşılama, mesleki gelişime katkı, kişisel gelişime katkı, drama kursu programının içeriği, hizmet içi eğitimin planlanması, lider ve kurs programının uygulanması açısından değerlendirmişlerdir. Öğretmenler, yaratıcı dramanın derslerinde kullanabilecekleri bir yöntem olarak daha yakından tanıdıklarından, kendilerine yönelik katkı ve farkındalıklarından, drama kursu programının içeriği ve uygulanma sürecinin etkililiğinden söz etmişlerdir. Tablo 11'de öğretmenlerin beklentilerinin karşılanmasına yönelik temaların frekans ve yüzdeleri yer almaktadır.

Tablo 11. Drama Kursunun Beklentileri Karşılmasına Yönelik Temaların Frekans ve Yüzdeleri

Temalar	f	%
Kursa ilişkin beklentilerim karşılandı, çünkü... (n:83)		
Mesleki Gelişime Katkı	39	38.2
Kişisel Gelişime Katkı	30	29.4
Programın İçeriği	12	11.7
Hizmet içi eğitimin planlanması	12	11.7
Lider	5	4.9
Programın Uygulanması	4	3.9
Toplam	102	100
Kursa ilişkin beklentilerim kısmen karşılandı, çünkü... (n:7)		
Hizmet içi eğitimin planlanması	5	55.5
Programın içeriği	3	33.3
Kısmen (Açıklama yok)	1	11.1
Toplam	9	100
Kursa ilişkin beklentilerim karşılanmadı, çünkü... (n:5)		
Programın içeriği	3	42.8
Hizmet içi eğitim programı	2	28.5
Hayır (Açıklama yok)	1	14.2
Toplam	7	100
Genel Toplam	118 (*)	

(*) Genel toplam 102'den fazla olabilir çünkü öğretmenler birden fazla yanıt vermişlerdir.

Drama kursunun, öğretmenlerin beklentilerini büyük oranda karşıladığı söylenebilir. Bu noktada drama kurs programının çok boyutlu ve işlevsel içeriğinin önemli bir rol oynadığı belirtilebilir. Nitekim programda yaratıcı dramayı tanımaya dönük etkinlikler, yaratıcı dramanın yöntem olarak kullanıldığı bir ders ve öğretmenlerin de etkinlik ürettikleri bir bölüm yer almıştır. Tüm bunlar öğretmenlerin kurs öncesindeki beklentileriyle örtüşmektedir. Bununla birlikte grubun, liderlerden planların hazırlanması ve uygulanması sürecindeki memnuniyetleri de beklentilerinin karşılanmasını sağlayan diğer bir unsur olmuştur.

Öğretmenler, kursun özellikle mesleki ve kişisel gelişimlerine katkıda bulunduğunu belirtmişlerdir. Kursun beklentilerini kısmen karşıladığını belirten öğretmenler drama kurs programının içeriği ve hizmet içi eğitimin planlanmasına yönelik eleştirilerini sunmuşlardır. Bu öğretmenlerin görüşlerinden örnekler aşağıda yer almaktadır:

... tüm branşlarla bütünleştirilmenin yapılmamış olması (Ö 84).

... ama ortaöğretime uygun etkinliklere pek yer verilmedi (Ö 87).

Sınıf mevcutları daha az tutulsaydı daha verimli olurdu (Ö 68).

Bunun nedeni zaman azlığı idi. Etkinlikleri sindirmek isterdim. Ayrıca kurs başında ya da sonunda bize derslerimizde kullanmamız için ipucu verebilecek bir materyal verilse bizim burada öğrendiklerimiz daha kalıcı olurdu. (Ö 43).

Hizmet içi eğitimin planlanmasına yönelik olarak drama kurs süresinin yetersizliği ve program içeriğinin yoğun oluşu beklentileri karşılanmayan öğretmenlerin görüşlerindedir. Öğretmenlerin ifadelerine ilişkin örnekler aşağıda sunulmuştur:

Tiyatro bekliyordum. Beklentimden farklıydı (Ö 81).

Hayır, ben dramayı tiyatro zannediyordum, yanıltılmışım. Beklentim bu yöndeydi (Ö 83).

... daha fazla devam etmesini istediğimi fark ettim (Ö 97).

Haftanın bu son gününde çok yoğun ve çok özet bir drama kursu aldığımızı düşünüyorum. Zamanın kısalığından dolayı özet geçilmesi normal olsa da yoğunluğun çok fazla olması dolayısıyla kafamda uğuldayan bir sürü farklı şeyle ayrılmak durumunda kalıyorum. Bu durum yarattığı karmaşadan dolayı çoğu şeyin bir biriyle karışmasına bazılarının da hiç hatırlanmamasına neden olacak diye düşünüyorum (Ö 79).

Beklentilerinin karşılanmadığını söyleyen öğretmenler de karşılandığını söyleyen öğretmenler de kurs süresinin kısa oluşunu dile getirmişlerdir. Beklentilerinin karşılanmadığını ifade eden öğretmenler kurs süresine odaklanmış, beklentilerinin karşılandığını söyleyen öğretmenler ise kurs süresinin yanında ya da dışında drama kurs programı, lider gibi diğer faktörleri de değerlendirmişlerdir.

3. Araştırma Problemine İlişkin Bulgular ve Yorum

“Kültür öğretmenlerinin drama kursundan sonra yaratıcı dramayı derslerinde kullanmalarına ilişkin görüşleri nedir?” araştırma problemi çerçevesinde ilk olarak drama kursu öncesi öğretmenlere yaratıcı dramayı derslerinde bir yöntem olarak kullanıp kullanmadıkları sorulmuştur. Tablo 12’de öğretmenlerinin bu soruya ilişkin cevapları yer almaktadır:

Tablo 12. Drama Kursu Öncesi Yaratıcı Dramayı Yöntem Olarak Kullanmaya Yönelik Frekans ve Yüzdeler

Yanıtlar	f	%
Kullanmadım.	43	42.5
Kullandım.	40	39.6
Belki, fark etmeden, bilmiyorum...	17	16.8
Yanıt yok	1	0.9
Toplam	101	100

Derslerinde yaratıcı dramadan yararlanan ve yararlanmayan öğretmenlerin oranları birbirlerine yakındır. Bazı öğretmenler yaratıcı dramayı tanımadıkları, yeterince bilgi sahibi olmadıkları için kullanmadıklarını bazılar ise farkında olmadan kullanmış olabileceklerini söylemişlerdir. Yaratıcı dramadan zaman zaman yararlanan, onu kullanmaya çalıştığını belirtenler de olmuştur. Öğretmenlerden bir kısmı yaratıcı dramayı neden kullandıkları ya da kullanmadıkları ile birlikte nasıl kullandıklarını da açıklamışlardır. Bu ifadelerinden örneklere aşağıda yer verilmiştir:

Açıkçası yaratıcı drama ve derslerde nasıl kullanıldığı hakkında pek bilgim yok. Bunu öğrenmek ve geliştirmek için başvurduğum (Ö 74).

Belki kullanıyorum. Yaratıcı drama kavramını ve içeriğini bilmediğim için kullanıp kullanmadığımı da bilmiyorum (Ö 81).

Yaratıcı dramayı derslerimde yöntem olarak kullanamıyorum. Meslek lisesinde öğretmenlik yapıyorum. Okulun gerek fiziksel koşulları gerek öğrencilerin hazırbulunuşluk düzeyi bu yöntemi kullanmamı engelliyor (Ö 87).

Tarih derslerinde dramatize yapmaya çalışıyorum. Öğrencilere dönemi yaşatarak kullanıyorum fakat yöntemi tam olarak bilmediğimden dolayı öğrenmek istiyorum (Ö 32).

Bilinçli olarak yaratıcı drama yöntemini kullandığımı düşünmüyorum. Fakat bir edebiyat öğretmeni olarak metnin duygusunu verebilmek amacıyla bu yöntemi tam anlamıyla olmasa da vermeye çalışıyorum (Ö 36).

Zaman zaman konunun uygunluğuna göre. Kendimi bu konuda yeterli bulmuyorum (Ö 73).

Evet. Özellikle iletişim konulu derslerde çok etkili bir yöntem. Edebiyat derslerinde konuyla ilgili bir yaşantıyı öğrencilerden sınıfta canlandırmalarını istedim. Böylece dersten kopan öğrencilerin dikkatini toplamak mümkün. Ayrıca bu yöntemle daha kalıcı öğrenmeler söz konusu. Görsellik olduğu için (Ö 69).

Kullanmak istedim. Fakat kendimi bu konuda eksik hissettim (Ö 17).

Kültür öğretmenleri yaratıcı dramayı kullanmama nedenlerini yeterli bilgi sahibi olmadıklarına ya da öğrencilerine ve fiziksel koşulların olumsuzluklarına bağlamışlardır. Kullananlar ise yaratıcı dramanın öğrencilerine olan katkılarında söz etmişlerdir. Bir kısmı ise kullanmalarına rağmen kendilerini yeterli bulmadıklarını dile getirmişlerdir. Yaratıcı dramaya ilişkin bilgileri olmayan bazı öğretmenler ise farkına varmadan yararlanmış olabileceklerini ifade etmişlerdir. Drama kursu sonunda ise kültür öğretmenlerine yaratıcı dramayı derslerinde kullanmak isteyip istemedikleri sorulmuştur. Onların verdiği yanıtlar Tablo 13'te yer almaktadır:

Tablo 13. Drama Kursu Sonrası Yaratıcı Dramayı Yöntem Olarak Kullanmaya Yönelik Frekans ve Yüzdeler

Yanıtlar	f	%
Evet düşünürüm.	79	77.4
Evet, zaten kullanıyordum.	14	13.7
Evet düşünürdüm, ancak...	8	7.8
Hayır	1	0.9
Toplam	102	100

Drama kursu sonrası öğretmenlerin çoğunluğu yaratıcı dramayı derslerinde kullanmayı istediklerini belirtmişlerdir. Onların gerekçelerine ilişkin temalar ve örnek ifadeler ile öğretmen görüşlerinden alıntılar Tablo 14'te sunulmuştur:

Tablo 14. Drama Kursu Sonrası Yaratıcı Dramayı Yöntem Olarak Kullanmaya Yönelik Gerekçelerin Temaları ve Örnek İfadeler ile Öğretmen Görüşlerinden Alıntılar

Ana Temalar	Alt Temalar	Alt Temalara İlişkin Örnek İfadeler	Örnek alıntılar
Öğrenme yöntemi olarak özellikleri	Kalıcı öğrenme	kalıcılık, kalıcı öğrenme sağlama...	...ve fark ettim ki öğrenilenler epey kalıcı. Kübistleri hiç unutmam sanırım (Ö 55). "Çünkü çok etkili bir yöntem, yaparak ve yaşayarak öğrenme hayat boyu unutulmamakta ve öğrenmeyi kolaylaştırmaktadır." (Ö 85).
	Eğlenerek öğrenme	eğlenerek öğrenme, farkında olmadan öğrenme, eğlenceli, zevkli, sıkılmadan, zor konuları eğlenceli hale getirir, sıkıcılıktan kurtarır, monotonluktan çıkarır...	Sıkıcı ve tekdüze bir eğitim-öğretim süreci yerine öğrencinin tüm öğrenme sürecine aşama aşama katıldığı, güdülendiği ve sonuçta eğlenerek öğrendiği bir yöntem olduğunu bu kursta kendim deneyim sahibi olarak gördüm (Ö 23). ... çünkü drama yoluyla öğrenilen konuların, hem öğrenciyi sıkmadan hem de kalıcı öğrenmeyi sağladığına inanıyorum (Ö 84).
	Etkili öğrenme	etkili öğrenme, dersi kavrama, iyi öğrenme, daha iyi irdelenmesi, daha iyi anlaşılır...	...bu yöntemler hem dersi eğlenceli kılıyor hem de konuların daha iyi irdelenmesini sağlıyor (Ö 45). Felsefi ve psikolojik kavramların öğrenciye kazandırılması amacıyla kullanabilirim. (Ö 38).
	Etkin katılım	aktif katılım, tüm öğrencileri derse katmak, içeriğin bir parçası olmaları...	Meslek lisesi öğrencileri öğrenme güçlüğü ile beraber ilgisiz bir grup oluyor genelde. Onlar için dramanın diğer grup öğrencilerinden daha gerekli olduğunu düşünüyorum (Ö 6). Bazı yöntemler kullanarak öğrencide aktif katılım olur ve bazı yöntemler sonucu öğrenci farkında olmadan öğrenir (Ö 27)
	Yaparak yaşayarak öğrenme	duyu organlarını katma, yaparak yaşayarak öğrenme...	Bana kalırsa dramanın kendisi bir yöntem olarak araç gibi algılanmaktan çok amaç olmayı hak ediyor. Drama ile yaşıyorsunuz. Bu anlamda neredeyse bütün dersler dramaya malzeme olmalı belki. Gerçekten de dramanın hayatımıza yerleşmesi için bütün dersler kullanılmalı...(Ö 21)

Tablo 14. Devamı

Ana Temalar	Alt Temalar	Alt Temalara İlişkin Örnek İfadeler	Örnek alıntılar
Öğrenme yöntemi olarak özellikleri	Motivasyonu sağlama	Güdülenme, ilgiyi toplama, ilgiyi artırma, çekici hale getirme, dersi sevdirmeye, derse dikkati çekmek	...öğrencinin tüm dikkatini, motivasyonunu derse vermesini sağlamaktadır (Ö 11). ...öğrencilere dersi daha çekici kılmak amacıyla kullanabilirim (Ö 13).
	Etkili sınıf yönetimi	disiplin sorunlarını azaltma...	Sınıf içindeki disiplin sorunlarını da asgariye indirmiş olur (Ö 31). Arada da farkında olmadan öğrenecekler. Ayrıca bu benim işimi kolaylaştıracak çünkü dersi eğlenceli bulup daha ilgili ve katılımcı olacaklar (Ö 73).
Öğrencilere katkısı	İletişim becerilerini geliştirme	İletişim, sosyalleşme, hoşgörü, empati, önyargıları yok etme	En önemlisi de insana insan olduğunu hatırlatıyor ve bencil duygulardan sıyrılıyor (Ö 15). Öğrenciler arasında iletişimin artması, empati becerisinin kazandırılması...(Ö 8)
	Kişisel gelişim sağlama	Kendine güven sağlama, çekingenlikleri kaldırır, kendini daha iyi ifade eder,	Kişi kendi potansiyelinin farkına varmaktadır (Ö 61). Öğrencilerin gizil güçlerini ortaya çıkarmasını sağlar (Ö 88).
	Düşünme becerilerini geliştirme	Yaratıcılık, farklı bakış açısı kazandırma	Belki bazı sıkıntıların olacak. Fakat denemeden karar vermez. Niçin onlara farklı dünyaların kapılarını açmayayım? Niçin onları dramadan, hayatın ta kendisinden mahrum bırakayım? (Ö 17)
	Farkındalık kazandırma	Farkındalık kazandırma	...öğrencilere farkındalık kazandırır (Ö 76).

Kültür öğretmenleri yaratıcı dramayı derslerinde, öğrencilere katkısı ve bir öğrenme yöntemi olarak özellikleri nedeniyle kullanabileceklerini söylemişlerdir. Yaratıcı dramanın eğlenerek öğrenmeyi, motivasyonu, etkili öğrenmeyi, etkin katılımı, yaparak yaşayarak öğrenmeyi sağlaması açısından tercih edebileceklerini bunun yanında iletişim becerilerini sağlama, düşünme becerilerini geliştirme, kişisel gelişimi sağlama, farkındalıklara katkıda bulunma gibi özelliklerinden dolayı da kullanabileceklerini belirtmişlerdir. Bazı öğretmenler ise özellikle meslek lisesi öğrencilerinin bu tür uygulamalara ihtiyacı olduğunu ifade etmiştir. Tablo 15'te ilgili temaların frekans ve yüzdeleri bulunmaktadır:

Tablo 15. Drama Kursu Sonrası Yaratıcı Dramayı Yöntem Olarak Kullanmaya Yönelik Gerekçelere İlişkin Temaların Frekans ve Yüzdeleri

Ana temalar	Alt temalar	f	%
Bir öğrenme yöntemi olarak özellikleri	Kalıcı öğrenme sağlamak	35	20.8
	Eğlenerek öğrenme	28	16.6
	Etkili öğrenme	27	16.0
	Etkin katılım sağlama	13	7.7
	Yaparak yaşayarak öğrenme	12	7.1
	Motivasyonu sağlama	11	6.5
	Etkili sınıf yönetimi	6	3.5
Toplam		132	78.5

Tablo 15. Devamı

Ana temalar	Alt temalar	f	%
Öğrencilere katkısı	İletişim becerilerini geliştirme	13	7.7
	Kişisel gelişim sağlama	11	6.5
	Düşünme becerisini geliştirme	5	2.9
	Farkındalık kazandırma	2	1.1
Toplam		31	18.4
Diğer		8	4.7
Açıklama yok (Evet)		3	1.7
Genel Toplam		168 (*)	100

(*) Genel toplam 102'den fazla olabilir çünkü öğretmenler birden fazla yanıt vermişlerdir.

Öğretmenler en çok yaratıcı dramayı bir öğrenme yöntemi olarak özellikleri açısından kullanmayı tercih edebileceklerini söylemişlerdir. Bunun nedenlerini öncelikle yaratıcı dramanın öğretilen bilginin kalıcılığına etkisine ve bilgilerin eğlenerek de öğretilebileceğine bağlamışlardır. Bazı öğretmenler ise zaten derslerinde yaratıcı dramayı kullandıklarını ancak kurstan sonra daha zenginleştirerek ve bilinçli şekilde kullanacaklarını söylemişlerdir. O öğretmenlerin görüşlerinden örnekler aşağıda sunulmuştur:

...biraz kullanıyordum, şimdi daha bilinçli ve daha farklı bir bakış açısıyla kullanacağım (Ö 42).

...farkında olmadan kullanıyordum, ancak belirli bir disiplinde kullanacağız (Ö 35).

...önce de kullanıyordum, daha çok kullanacağım (Ö 53).

Zaten kullanıyordum ama planlı olması gerektiğini öğrendim (Ö 63).

Zaten kullanıyordum, daha sistemli çalışmayı öğrendim (Ö 50).

Zaten kullanıyordum, devam edeceğim çünkü etkili bir yöntem (Ö 75).

Zaten uyguluyordum, ancak daha çok yapacağım (Ö 98).

Zaten bilinçsizce yapıyordum. Daha fazla yapabilirim (Ö 86).

Zaten kullanıyordum ama zenginleşti (Ö 95).

Sekiz öğretmen ise yaratıcı dramayı bir yöntem olarak kullanmak isteyeceklerini ancak kullanamayacaklarını belirtmiştir. Bu öğretmenlerin gerekçeleri ise şöyledir:

..., planlama konusunda yeterli olduğumu düşünmüyorum. Bu nedenle öğretimde kullanmaktan çok oyun oynatarak yer vereceğim (Ö 29).

...ama uygulayamam, öğrenci profilim uygun değil (Ö 13).

...ama uzun zamana ihtiyaç var (Ö 51).

...ama fiziksel şartlar elverdiği ölçüde (Ö 45).

Matematiğe çok uygun değil, ama matematiğe karşı önyargıları yok edebilir (Ö 5).

Müfredat ve ders saati izin verdiği ölçüde (Ö 33).

Gönüllülük esas olduğu için işimiz zorlaşacak. Sınırlı kullanımı var (Ö 5).

... ama uzun süre alır. Soru çözmek isteyenler için zaman kaybı olacaktır. Matematiği sevmeyenlere olabilir (Ö 77).

Öğretmenler yaratıcı dramayı bir yöntem olarak kullanmaya yönelik çekincelerini müfredat yoğunluğu, öğrenci profili, fiziksel koşullar, sınav kaygısı gibi gerekçelerle açıklamışlardır. Bir öğretmen ise bu yöntemi derslerinde kullanmayacağını belirtmiştir ve nedenini de idareci pozisyonunda olmasına bağlamıştır.

4. Araştırma Problemine İlişkin Bulgular ve Yorum

“Kültür öğretmenlerinin hizmet içi eğitim ve drama kursuna ilişkin önerileri nelerdir?” araştırma problemine yanıt aramak için drama kursu sonrası öğretmenlere kursa ilişkin önerileri sorulmuştur. Öğretmenlerin bu konudaki görüşlerine yönelik temalar ve örnek ifadeler ile katılımcı görüşlerinden alıntılar Tablo 16’da yer almaktadır:

Tablo 16. Drama Kursuna Yönelik Önerilere İlişkin Temalar ve Örnek İfadeler ile Öğretmen Görüşlerinden Alıntılar

Ana Temalar	Alt temalar	Alt Temalara İlişkin Örnek İfadeler	Katılımcı Görüşlerden Alıntılar
Hizmet İçi Eğitimin Planlanmasına Yönelik	Drama Kurslarının Sıklıkla Açılması	daha sık açılmalı	<i>Drama kursunun etkili olduğunu düşünüyorum ama 2 haftalık bir süre olabilir. Dört günlük bir sürenin çok kısa olduğunu düşünüyorum. Daha yeni ısınmıştık (Ö 27).</i>
	Kurs Süresinin Artırılması	iki hafta olması, daha uzun süreli, 5 gün yetmez, daha geniş zaman	<i>Fiziki koşulları daha uygun ortamlar seçilmeli. Küçük sınıflarda kalabalık grup aktiviteleri performanslara olumsuz etki yaptı (Ö 25).</i>
	Fiziksel Ortamların Düzenlenmesi	sınıfların büyük olması, havalandırma olması	<i>Önerim şu ki, bu kursa katılım insanların isteklerine terk edilmemeli... (Ö 21).</i>
	Programın içeriğinin Duyurulması	program içeriğinin duyurulması	<i>Bu kursun sadece belirli bölgelerde yapılmasından ziyade her ilde açılması (Ö 84).</i>
	Hedef Kitlenin Seçimi	aktif katılacakların gelmesi, idarecilere ve öğretmenlere verilmesi, tüm öğretmenlere verilmesi, benzer branşların bir grup olması	<i>Daha farklı ve ileri düzey etkinliklerin yer aldığı ikinci ya da üçüncü seviye eğitimler verilebilir. Öğretmenlere drama eğitimi sertifikası kazandırılabilir; çünkü her branş için uygulanabilir. Her öğretmenin bununla ilgili bir şey görmesi, görenlerin de bunu iletmesi yerinde olur. Eğer ileri seviye ikinci bir kurs açılırsa seve seve katılırım... (Ö 57).</i>
	Öğretmenlere Sertifika Verilmesi	sertifika verilmeli	<i>Bence mutlaka bu kurs 2. aşama olarak yine aynı gruba aynı kişiler tarafından verilmelidir. Drama geniş bir alan bu kadar kısıtlı sürede onu tam anlamıyla kavrayamadığımızı düşünüyorum (Ö 12).</i>
Drama Kurs Programına Yönelik	Drama Kurslarının Her ilde açılması	merkez illerde değil diğerlerinde de açılması, belli bölgelerde açılmaması	<i>Bir sonraki adım olarak dramanın yöntem olarak derslerde kullanılmasına ağırlık verildiği, zümrelerin oluşturularak alanlarda yoğunlaştığı bir kursun verimi artıracağını düşünüyorum (Ö 55).</i>
	Drama kurslarının Aşamalı olması	öğretmenler için aşamalı olması, yöntem boyutu olan bir aşama, branşlara yönelik bir aşama, bu eğitimin 1. aşama olması, ikincisi olmalı, liderliğe kadar devam etmeli, ileri seviye kursların açılması, çalışma grupları oluşturarak devam etmek	<i>Daha uzun bir süre dahilinde yapılabilir. Çünkü dersler çok yoğun geçti ve bazen çok yorulduğumuzu hissettik (Ö 1).</i>
	Etkinliklerin düzenlenmesi	yoğunluğunun azaltılması, daha fazla doğaçlama, her branşa ilişkilendirilmesi, müfredatlarla ilişkilendirmesi, yetişkinlere yönelik etkinliklerin olması...	<i>Her günün sonunda elimize o günkü etkinliklerin ya da hakkındaki teorik bilgilerin derlendiği birer kağıt dağıtılsaydı, iyi olurdu. Yaptığımız etkinliklerin bir kısmını unuttuk (Ö 101).</i>
Drama Kurs Programına Yönelik	Teorik bilginin artırılması	teorik bilgilerin artırılması, eğitim öncesinde teorik bilgilerin verilmesi...	
	Materyal verilmesi	etkinliklerin yazılı olarak verilmesi, notların verilmesi	
Liderlere Yönelik		donanımlı liderle çalışma, aynı liderle çalışma	<i>Bu kurslar çok daha sık açılmalı ve her eğitimci böyle donanımlı liderler ile tanışmalı (Ö 15).</i>

Kültür öğretmenlerinin önerileri, hizmet içi eğitimin planlanmasına, drama kurs programına ve liderlere yönelik olmak üzere üç başlıkta toplanmıştır. Onların drama kurslarının sıklıkla açılması, her ilde açılması ve kursun düzenlendiği fiziksel ortama ilişkin önerileri ön plana çıkmıştır. Drama kursunun aşamalı olması (1,2,3...), yöntem boyutunun ağırlıklı olduğu aşamaların açılması, öğretmenlere bu aşamalı kursların hizmet içi eğitimler aracılığıyla ulaştırması diğer taleplerden

olmuştur. Hedef kitlenin istekli olması ve aynı branşların birlikte gruplandırılmasının gereği de ifade edilmiştir. Bazı öğretmenler ise özellikle kültür öğretmenleri için drama kursularının açılması gerektiğini vurgulamıştır.

Drama kurs programına ilişkin ise etkinliklerin yoğunluğunun azaltılması öne çıkmıştır. Kursta öğretmenlerin yaratıcı dramayı anlamalarını sağlama, derslerde kullanma konusunda ipuçları verme, bir yöntem olarak katkılarını değerlendirme gibi amaçlar hedeflenmiştir ancak ders saatlerinin yeterli olmaması programın öğretmenler tarafından yoğun olarak nitelendirilmesine neden olmuştur. Aynı zamanda oyunlar, doğaçlamalar ve bunlar üzerinde yapılan tartışmalar öğretmenleri hem zihinsel hem de fiziksel olarak etkin kılmış ve sürecin yoğunluğunu artırmıştır.

Drama kurs programının müfredatla ve tüm branşlarla ilişkilendirilmesi, ders notlarının verilmesi ve kursların donanımlı liderle yürütülmesi sunulan diğer önerilerdendir. Tablo 17’de ise bu önerilere ilişkin frekans ve yüzdeler bulunmaktadır:

Tablo 17. Drama Kursuna Yönelik Önerilere İlişkin Temaların Frekans ve Yüzdeleri

Ana Temalar	Alt Temalar	f	%
Hizmet İçi Eğitimin Planlanmasına Yönelik	Kurs Süresinin Artırılması	34	22.5
	Drama Kurslarının Aşamalı Olması	29	19.2
	Hedef Kitlenin Seçimi	27	17.8
	Fiziksel Ortamların Düzenlenmesi	8	5.2
	Öğretmenlere Sertifika Verilmesi	6	3.9
	Drama Kurslarının Her İlde Açılması	6	3.9
	Drama Kurslarının Sıklıkla Açılması	2	1.3
	Programın İçeriğinin Duyurulması	1	0.6
Toplam		113	74.8
Drama Kurs Programına Yönelik	Etkinliklerin düzenlenmesi	10	6.6
	Materyal verilmesi	7	4.6
	Teorik bilginin artırılması	4	2.6
Toplam		21	13.9
Liderlere Yönelik		4	2.6
Memnun/Öneri Yok		4	2.6
Yanıt yok		9	5.9
Genel Toplam		151(*)	100

(*) Genel toplam 102’den fazla olabilir çünkü öğretmenler birden fazla yanıt vermişlerdir.

Yukarıdaki bilgilere bakıldığında en çok hizmet içi eğitim kurslarının düzenlenmesine yönelik önerilerin mevcut olduğu söylenebilir. En fazla önerilen ise drama kurs süresinin artırılmasıdır. Bu, öğretmenlerin yaratıcı dramayı kullanabilmek için daha fazla bilgi ve deneyime ihtiyaç duyulduğunu fark etmeleri ile açıklanabilir. Drama kurslarının aşamalı olması ve hedef kitlenin bir seçim sürecinden geçmesi de öğretmenlerin dikkat çektiği konulardandır. Drama kurs programının içeriğine yönelik öneriler de sınırlı sayıda ifade edilmiştir.

Görüşme Verilerine İlişkin Bulgular ve Yorum

1. Araştırma Problemine Yönelik Bulgular ve Yorum

“Kültür öğretmenlerinin drama kursu öncesi ve sonrasında yaratıcı dramaya ilişkin görüşleri nelerdir?” araştırma problemine yönelik olarak görüşme yapılan öğretmenlere “Sizce yaratıcı drama nedir? Açıklayınız.” sorusu sorulmuştur. Öğretmenlerin yanıtlarına ilişkin temalar ve katılımcı görüşlerinden alıntılar Tablo 18’de yer almaktadır:

Tablo 18. Drama Kursu Sonrasında Yaratıcı Dramaya Yönelik Görüşlere İlişkin Temalar ve Öğretmen Görüşlerinden Alıntılar

Temalar	Alt Temalar	Katılımcı Görüşlerinden Alıntılar
Tanımında yer alan kavramlar	Teknik Canlandırma	<i>Doğaçlama, rol oynama gibi tekniklerle hayata dönük tepkilerin belli çıkış yolları üzerinden canlandırılmasıdır (Ö 18).</i>
Genel Amaçları	Yaratıcılığı ve hayal gücünü geliştirme	<i>Kişinin öncelikle hayal gücünü kullanarak yeteneklerinin, grupta beraber çalışmasının sonucunda ortaya ürün koymasındır (Ö 19).</i>
Bileşenleri	Konu Grup	<i>Bir grupta bulunan üyelerin kendi yaşam deneyimlerinden hayat tecrübelerinden hareketle, bir amacı, düşünceyi, fikri doğaçlama olarak rol oynayarak canlandırmasıdır (Ö 11).</i>
Boyutları	Yöntem Boyutu	<i>Bir düşüncenin doğaçlama yoluyla yaparak yaşayarak öğrenme anlayışından hareketle ortaya konulmasıdır (Ö 1).</i>

Öğretmenlerin yanıtlarının anket sonucu ulaşılan temalarla tutarlılık gösterdiği ifade edilebilir. Öğretmenlerin yaratıcı dramanın doğaçlama, rol oynama ile ilişkisi, yaratıcılığa katkısı ve yaparak yaşayarak öğrenmeye yönelik bir yöntem olmasıyla ilgili bilgilerindeki kalıcılıktan söz edilebilir.

2. Araştırma Problemine İlişkin Bulgular ve Yorum

“Kültür öğretmenlerinin drama kursuna ilişkin beklentilerinin karşılanmasına yönelik görüşleri nelerdir?” araştırma problemi çerçevesinde öğretmenlere drama kursuna ve kursun beklentilerini karşılama durumuna ilişkin iki soru sorulmuştur. Onların bu soruya yanıtlarının temalara dağılımı ve görüşlerinden alıntılar Tablo 19’da yer almaktadır:

Tablo 19. Drama Kursunun Beklentileri Karşılmasına Yönelik Tema ve Öğretmen Görüşlerinden Alıntılar

Temalar	Katılımcı Görüşlerinden Alıntılar
Mesleki Gelişime Katkı	<i>Kurs benim için yepyeni bir eğitim uygulaması, öğrenciyi tanıma, kendini tanıtmaya faydalı olma, duygularını canlandırarak ifade etmesi, olaylar üzerinde hakimiyet kurabilmesi, yaşamasa bile yaşadığını düşünüp çareler, yollar, ifade şeklini sunması açısından kendini gösterebileceğini umduğum yepyeni bir dünyanın kapılarını açan hatırlanması keyif verici bir süreçti (Ö 18). Beklentim çok azdı hatta sıkılacağımı bile düşündüm. Ama kursa devam edince bu düşüncelerim tamamen değişti çünkü verimli etkili çalışmalar yapıldı. Ayrıca öğretmen olarak derslerimde kullanabileceğim bir yöntemi öğrenmiş oldum. Bana en büyük faydası bu oldu (Ö 11).</i>
Kişisel Gelişime Katkı	<i>Yalnızca eğlenceli geçeceğini umduğum drama kursu sonucunda beklentilerimin ötesinde hisler, dostluklar, güzel iletişim teknikleri yaşantılarına sahip olduğum bir kurstu (Ö 18). Sosyal gelişim ve iletişim becerilerimizi geliştirdi çünkü daha önce hiç tanımadığımız, etkileşimimiz olmadığı kişilerle kısa sürede hem kaynaştık hem onları tanımaya başladık. Hayal gücü ve dinleme becerisi kattı bana (Ö 11).</i>

Tablo 19. Devamı

Temalar	Katılımcı Görüşlerinden Alıntılar
Drama Programının Uygulanması	<i>Drama kursuna gelmeden önce daha teorik ve sıkıcı bir ortam bekliyordum. Ancak tam tersine sürekli uygulamayla geçen eğlenceli bir kurs oldu. Aynı zamanda üniversitede almış olduğum bilgileri pekiştirme imkânı buldum (Ö 1)</i> <i>Ben beklediğimden fazlasını buldum. Çünkü eğlenerek üretmek için drama en uygun vaziyettir. Biz utanmayı, yapamamayı, sıkılmayı hiç düşünmeden gerçek bir eğitim aldık (Ö 19).</i>

Görüşme yapılan öğretmenler drama kursunun kişisel ve mesleki gelişimlerine katkısından söz etmişlerdir. Onların ifadeleri kursta edindikleri farkındalıklarını yaşamlarına yansıtılmalarının bir göstergesi olabilir. Ayrıca öğretmenler kursun etkin katılımlarını sağladığı için de beklentilerini karşıladığını belirtmişlerdir.

3. Araştırma Problemine İlişkin Bulgular ve Yorum

“Kültür öğretmenlerinin drama kursundan sonra yaratıcı dramayı derslerinde kullanmalarına ilişkin görüşleri nedir?” araştırma problemine yönelik olarak öğretmenlere yaratıcı dramayı derslerinde bir yöntem olarak kullanıp kullanmadıkları ve drama kursunda edindikleri bilgi ve deneyimlerden yararlanıp yararlanmadıkları sorulmuştur. Öğretmenlerden ikisi yararlanamadıklarını ifade etmişlerdir. Onlar görüşlerini şöyle dile getirmiştir:

Açıkçası uygulamaya yeltendim ama başarı sağlayamadım. İç Anadolu Bölgesi'nde, endüstri meslek lisesinde, öğretmen kadrosunun bile erkek olduğu bir okulda yaptığım yöntemler kayda alınmadı ve moral bozukluğuna sebep oldu (Ö 19).

Kurs sonrasında yeni bir okula tayin oldum. Tanışma tekniklerini kullanarak işe başladım. Etkili ve verimli olacağına inancım sonsuzdu ancak ardından kendi isimlerini bile söylemeye çekinen, ömrünce sadece çekirdek ailesiyle temel iletişim ihtiyaçlarını karşılamış bir grupla karşı karşıya kaldığımı fark ettim. İlçeden ile olan uzaklık ve ilin imkânlarından mahrum kalan çocuklar bana bir ucube gibi bakmaktan çekinmediler. Nasılsın sorusuna bile, neden bana soruyor acaba, diye düşünen öğrencilerle burada her şey fazlasıyla zor (Ö 18).

Yukarıda ifadeleri yer alan iki öğretmen de drama kursu sonrası yaratıcı dramadan bir yöntem olarak yararlanmayı istediklerini belirtmişlerdir ancak görüşmelerde görev yaptıkları bölgelerde yaşadıkları sorunlardan, öğrenci ve veli profili ile ilgili sıkıntılarından söz etmişlerdir. Bu sorunlar dramadan yararlanmaları konusunda onlar için bir engel teşkil etmiştir. Aşağıdaki iki öğretmen yaratıcı dramadan derslerinde yararlanabildiklerini diğeri ise kişisel yaşamında kullanabildiğini söylemiştir.

Evet kullanıyorum. Felsefe derslerinde daha çok. Antik Yunan, İyonya bölgesinde yaşayan bir köle ve Sokrates'in konuşmasını canlandırdık sınıfta. Sokrates'in savunmasını drama yaptık. Psikoloji derslerinde savunma mekanizmalarını öğrencilerime drama tekniğiyle kendileri anlattılar. Drama kursundan yararlandım. Öğretmen olduğum için derslerimde yöntem ve teknik olarak kullanmaya çalıştım (Ö 11).

Açıkçası meslek lisesinde çalıştığım için dramayı derslerimde kullanma düşüncesi bana hep imkânsız gibi geliyordu. Ancak kursa katıldıktan sonra oradan öğrenmiş olduğum birtakım ısınma ve ders içi aktivitelerini sınıflarımda uygulama imkânı buldum. Öğrenciler geleneksel yöntemlere alıştıkları için ilk başta dramamın sadece bir oyundan ibaret olduğunu eğitsel bir yanı olmadığını düşünüyorlardı ancak daha sonra çok güzel dönütler almaya başladım. Öğrenciler eğlenerek öğrenmenin keyfine varıyordu ve bilgiler daha kalıcı hale geliyordu (Ö 1).

Mesleki anlamda kullanamadım ama kendi hayatımda güne başlarken bazı teknikleri kullanıp mutluluğa ulaştım, yalan değil (Ö 19).

Öğretmenler drama kursundan edindikleri deneyimlerden yararlanarak derslerinde yaratıcı dramayı kullandıklarını söylemişlerdir. Bu, drama kursunun amacına ulaşması açısından önemli bir bulgudur. Ayrıca bir öğretmen dramanın kişisel yaşantısına katkısını ön plana çıkarmıştır. Bu noktada drama kursunun ikincil bir işlevinden söz edilebilir.

4. Araştırma Problemine İlişkin Bulgular ve Yorum

“Kültür öğretmenlerinin hizmet içi eğitim ve drama kursuna ilişkin önerileri nelerdir?” araştırma problemine yönelik olarak kültür öğretmenlerine drama kursuna ilişkin önerileri sunulmuştur. Bu önerilere ilişkin temalar, alt temalar ve katılımcı görüşlerinden örnekler Tablo 20’de yer almaktadır:

Tablo 20. Drama Kursuna Yönelik Önerilere İlişkin Temalar ve Öğretmen Görüşlerinden Alıntılar

Ana Temalar	Alt temalar	Katılımcı Görüşlerden Alıntılar
Hizmet İçi Eğitimin Planlanmasına Yönelik	Kurs Süresinin Artırılması	<i>Bence drama şu an çok az bir kesime hitap ediyor çünkü çoğu kişi ulaşamıyor. Ben Ankara'nın 150 km ötesinde bir ilçede olmama rağmen seminer haricinde dramaya ulaşamıyorum. Her öğretmenin edinebileceği bir seminer, kurs haline gelse herkes haberdar olsa meslektaşlarımızla aynı dili konuşabiliriz. Ülkemizde gelişmekte olan bir alan olduğu için, sadece tiyatro oynanıyor, gibi bir algı var halk arasında ve çoğu kişi benim yeteneğim yok deyip yaklaşmıyor. Tanıtılması ve ulaşılması kolay olması bence en önemli unsurlardır (Ö 19).</i>
	Programın İçeriğinin Duyurulması	<i>Drama kursunun süresinin biraz daha uzatılarak devam edilmesi gerekir. Özellikle Fen Edebiyat mezunlarına verilmesinin daha faydalı olacağını düşünüyorum. Çünkü üniversitede dramayla ilgili daha önce bir bilgi verilmemişti bana. Ancak bu kursla birlikte bir öğretmen olarak derslerimde artık bu yöntemi kullanıyorum (Ö 11).</i>
	Hedef Kitlenin Seçimi	<i>Branş bazında drama kursları düzenlenmesi halinde bu kursların daha etkili olacağını düşünüyorum (Ö 1).</i>
	Drama Kurslarının Her ilde Açılması	<i>Kurs sadece 5 günlüktü. Bilmeden fazla beklentiye girmeden geldik. 2. basamağı kesinlikle olmalı çünkü kafamıza oturduğunda bazı şeyler kurs bitmişti. Uzun vadede bilinçli bir şekilde katılım sağladığımız fazla sayıda etkinlik yaptığımız, kendi branşlarımıza uygun etkinlikleri de öğrendiğimiz bir eğitim olmalı ve hatta her branş için ayrı eğitim verilmeli ki kurstan fazlaca yararlanabilsin herkes. Neyi nasıl kullanabileceğimizi, uygulama yollarını çok net bir şekilde öğrenelim (Ö 18).</i>
	Drama Kurslarının Aşamalı olması	

Öğretmenler ankette ifade ettiklerine tutarlı olarak çeşitli önerilerde bulunmuşlardır. Bu önerilerden drama kursunun süresinin artırılması, hedef kitlenin seçimi ve kursların aşamalı olması ön plana çıkmaktadır. Tartışma ve Sonuç bölümünde, elde edilen bulgular alanyazında yer alan araştırmalarla ilişkilendirilerek tartışılmıştır.

Tartışma ve Sonuç

Öğretmenlerin %94'ü daha önce herhangi bir yaratıcı drama yaşantısı geçirmemiştir ancak yaratıcı dramaya ilişkin ön bilgilerinin olduğunu söylemek mümkündür. Bu da öğretmenlerin büyük çoğunluğunun yaratıcı dramaya yönelik ilgileri olduğu anlamına gelebilir. Drama kursu sonrası öğretmenlerin yaratıcı dramanın tanımına, genel özelliklerine, amaçlarına, aşamalarına ve yöntem boyutuna ilişkin bilgilerinde ve farkındalıklarında bir artış yaşanmıştır. Drama kurs programının yaratıcı dramayı tanımaya ve derslerde kullanmaya yönelik içeriğinin önemli bir rol oynadığı ifade edilebilir. Bu noktada drama kurslarında yaratıcı dramanın oyunla, sanatla ilişkisi, bileşenleri ve genel amaçları başta olmak üzere teorik bilgileri içeren paylaşım ve tartışmaların gereği vurgulanabilir. Nitekim öğretmenlerin teorik alt yapı olmaksızın yaratıcı dramayı sınıflarında uygulama çabası olumlu sonuçlanmayabilir. Aynı zamanda derslerin teorik değil uygulamalı işlenmesi de etkili bir öğrenme sürecine katkıda bulunmuş olabilir. Bu tespiti paralel olarak Tekin'in (2010, s. 185) yürüttüğü araştırmada, çeşitli branşlardaki 120 öğretmenle uygulamalı süreçlerle yapılan drama kursu sonrası, öğretmenler yaratıcı dramanın kavramsal temellerini daha iyi anlamış, daha önce yaşadıkları deneyimleri kuramsal bilgi temeline dayandırdıkları görülmüştür. Karadağ'ın (2012, s. 102) hizmet içi eğitimlerde yaratıcı drama yönteminin kullanılmasının etkililiği üzerine 115 yetişkinle yaptığı araştırmada da katılımcılar, yaratıcı drama yöntemini geleneksel yöntemlere göre daha etkili bulduklarını belirtmişlerdir.

Kültür öğretmenlerinin güzel sanatlar, matematik, edebiyat, felsefe, rehberlik, beden eğitimi gibi farklı branşlardan gelmeleri yaratıcı dramadan tüm branşlarda yararlanabileceğini düşünmeleri açısından önemlidir. Drama kursu sonrası ise farklı branşa sahip öğretmenlerin, yaratıcı dramanın pek çok konuda, pek çok amaçla kullanabileceği düşüncesinin pekişmiş olduğu söylenebilir.

Yaratıcı drama uygulamaları esnasında öğretmenler duygu, düşünce ve tecrübelerini dile getirme ve tartışma olanağını bulmuştur. Öğretmenler hizmet içi eğitimler yoluyla etkileşime girmeye, tecrübelerini paylaşmaya, diğerlerinin deneyimlerini dinlemeye, yaşadığı sıkıntıları anlatmaya, yalnız olmadığını hissetmeye kısacası duygusal temas kurmaya ihtiyaç duymaktadır. Buna karşın 2000-2013 yılları arasında hizmet içi eğitimlerin uzaktan eğitime odaklandığı ve yüz yüze eğitimlerin sayısının azaldığı tespit edilmiştir (Günel ve Tanrıverdi, 2014, s. 88). Bu araştırmanın bulgularından da yola çıkarak öğretmenlerin katılım göstermedikleri, etkileşim kurmadıkları bu tür uygulamalardan verim almalarının güç olduğu belirtilebilir.

Kültür öğretmenlerinin %81'i drama kursunun beklentilerini karşıladığını ifade etmiştir. Drama kursu öncesinde kurstan mesleki ve kişisel gelişimlerine katkı bekleyen öğretmenler, süreç sonunda drama kursunun başta mesleki gelişimleri olmak üzere kişisel gelişimlerine de katkı sağladığını belirtmişlerdir. Bu bulgular öğretmenlerin hizmet içi eğitimlerin mesleki gelişimlerinin yanı sıra kişisel gelişimlerine yardımcı olmasını önemsedikleri görüşüyle örtüşmektedir. Yaratıcı dramanın da öğretmenlerin hem kişisel hem de mesleki gelişimlerine etki ettiği ifade edilebilir. Drama kursunun beklentilerini karşılamadığını belirten öğretmenlerden bazıları bu düşüncelerini hizmet içi eğitimin düzenlenmesiyle, bazıları ise drama kurs programının içeriğiyle açıklamışlardır. Diğer öğretmenler ise drama kurs süresinin kısalığını, program içeriğinin yoğunluğunu ve materyal eksikliğini vurgulamışlardır.

Kültür öğretmenleri meslek lisesinde çalışmanın zorluklarına değinmiş, öğrencilerin ilgisiz olmaları, onların dikkatini çekememe, kültür derslerinin önemsenmemesi ve bu durumun motivasyonlarını etkilediğinden de söz etmişlerdir. Bu sorunlara paralel olarak kültür öğretmenleri kursa ilişkin, öğrencileriyle iletişim sorunlarını çözebilmeye, öğrencilerin ilgisini çekebilme, dersi sevdirmeye ve eğlenceli kılmaya yönelik beklentiler taşıdıklarını söylemişlerdir. Görünen odur ki diğer branş öğretmenlerinden farklı olarak meslek liselerinde çalışan branş öğretmenleri, öğrencilerin kültür derslerine ilişkin algılarına yönelik sorunlar yaşamaktadır. Bu bulgu, kültür öğretmenleri ile ilgili araştırmalar yapılması gereğini ortaya koymaktadır. Kültür öğretmenlerinin dile getirdiği sorunlara karşılık meslek lisesi öğrencileri de kültür öğretmenleriyle yaşadıkları sorunları ifade

etmiştir. Dede'nin (2008, s. 5) 300 meslek lisesi öğrencisiyle yaptığı araştırmada öğrenciler, kültür öğretmenlerinden ziyade meslek öğretmenlerinin daha çok sevilip sözünün dinlendiğini, meslek derslerinde kendilerini daha rahat hissettikleri, kültür öğretmenlerinin kendi sorunlarıyla ders dışında ilgilenmediklerini, gelecekleri için meslek derslerinin önemli olduğunu belirtmişlerdir. Buradan yola çıkarak kültür öğretmenlerinin öğrencileriyle etkili bir iletişim kurmaları ve derslerinin önemi konusunda onları ikna etmeleri gerektiği söylenebilir. Bu noktada yapılacak çeşitli araştırmaların yanında hizmet içi eğitimlerin ve yaratıcı drama kurslarının önemi değerlendirilebilir. Katılımcı öğretmenlerin mesleki deneyim süreleri göz önüne alındığında, kursa 1 yıldan 26 yıl ve üstüne kadar farklı deneyim sürelerine sahip öğretmenlerin katılım sağladıkları görülmüştür. Bu, öğretmenlerin mesleki ve kişisel gelişimlerinin sürekliliğini önemseme ve eğitimde yaşanan yeni gelişmelere açık olmaları açısından oldukça değerli bir bulgudur. Ayrıca yirmi bir yıl ve üstü deneyime sahip olan öğretmenler de yaratıcı dramayı derslerinde kullanmaya oldukça istekli olduklarının altını çizmişlerdir. Grubun %34'ünün lisansüstü eğitim almış olması ve birçoğunun kursa ilişkin ifade ettikleri mesleki ve kişisel beklentileri de onların kendilerini geliştirmeye yatkın oldukları hakkında bize ipucu verebilir. Bu sebeple kültür öğretmenlerinin drama kursu da dâhil olmak üzere ihtiyaçlarına karşılık gelen kurslarla teşvik edilmesi, desteklenmesi mümkün olabilir.

Drama kursu öncesinde kültür öğretmenleri yaratıcı dramayı, tanımadıkları için derslerinde kullanmadıkları, kullanmak istedikleri ama şartların uygun olmadığı, farkına varmadan kullanmış olabilecekleri ya da zaman zaman kullanabildiklerini ifade etmişlerdir. Öğretmenlerin çoğunluğunun yaratıcı dramaya yönelik bir ön yaşantıları olmadığı halde derslerde kullanma çabaları onların dramayı kullanmaya ve hakkında bilgi sahibi olmaya ilişkin istekli olduklarını göstermektedir. Nitekim yapılan araştırmalarda öğretmenlerin yaratıcı drama yöntemini kullanmak konusunda kendilerini hazır hissettikleri ancak yaratıcı dramanın uygulama ilkeleri ve aşamalarına ilişkin yeterliklerin hizmet içi eğitim yoluyla kazandırılması gerektiği vurgulanmaktadır (Maden, 2010, s. 271). Tutuman'ın (2011, s. 91) 131 Türkçe öğretmeni ile yaptığı araştırma da öğretmenlerin hizmet içi eğitimlerde dramayla ilgili eğitim almış olmalarının onların bu alandaki yeterliklerini etkilediğini göstermektedir.

Drama kursu sonunda öğretmenlerin % 77'si yaratıcı dramayı etkili bir öğrenme yöntemi olduğu ve öğrencilere pek çok açıdan katkı sağlayacağı için kullanmak istediklerini belirtmişlerdir. Kültür öğretmenlerinin yaratıcı dramayı kullanmak için gerekli bilgi ve beceriler konusunda kendilerini daha yeterli hissettikleri söylenebilir. Öğretmenlerle altı ay sonra yapılan görüşmelerde yaratıcı dramayı derslerinde kullandığını ve kursta edindiği deneyimlerden yararlandığını belirtenler olmuştur. Somers ve Sikorova'nın (2002, s. 104) yürüttüğü araştırmada da benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Onlar, 21 öğretmen ve öğretmen adayı ile öğretmenlerin hizmeti içi eğitimi programı kapsamında yürüttükleri araştırmada, öğretmenlere 20 saatlik temel drama programı uygulamışlardır. Öğretmenlerin kursta öğrendiklerini öğretmenlik yaşantılarında kullanıp kullanmadıklarını tespit etmek amacıyla kursun bitiminden 6 ay sonra 10 öğretmene anket uygulamış, 18 ay sonra da 3 öğretmenle görüşme yapmışlardır. Elde edilen sonuçlar, öğretmenlerin yaratıcı dramayı sınıflarında çekinmeden kullanabildiklerini, yaratıcı dramanın derslerini ilgi çekici ve eğlenceli olmasını sağladığını ve kursun dramanın çocuklar için ne kadar önemli olduğunu anlamlarına yardımcı olduğunu göstermektedir. Yıldırım'ın (2008, s. 217) sınıf öğretmenleriyle yürüttüğü araştırmada da mezun olduğu programlarda drama dersi alan öğretmenler gibi hizmet içi eğitim alan öğretmenlerin de drama ile ilgili herhangi bir eğitim almayan öğretmenlere göre drama etkinlikleri ve drama tekniklerini kullandıklarını, drama aşamalarını uygulayabildikleri, drama etkinlik planlarını hazırlayabildikleri görülmüştür. Drama kursu sonrası derslerinde yaratıcı dramayı kullanamayacaklarını ifade eden kültür öğretmenleri ise fiziksel koşullar, sınıf mevcutları öğrenci profili, müfredat yoğunluğu gibi sebepler ileri sürmüşlerdir. Öğretmenlerle yapılan görüşmelerde de yaşadıkları zorluklar ve öğrenci profili sebebiyle yaratıcı dramayı derslerinde kullanamadıklarını ifade eden öğretmenler olmuştur. Kültür öğretmenlerinin bu kaygıları, öğretmenlerin yaratıcı dramayı kullanma konusunda yaşadıkları müfredat ve fiziksel koşullarla ilgili sorunları ortaya koyan araştırmalarla örtüşmektedir (Aykaç ve Köğce, 2014, s. 927). Öğretmenlerin bu konudaki kaygıları

dikkate alınması gereken bir durumdur. Kültür öğretmenlerinin derslerinde yaratıcı dramayı kullanma konusundaki çekincelerini büyük ölçüde öğrenci profili oluşturmaktadır. Öğretmenler, meslek liselerindeki öğrencilerin kültür derslerini önemsemedikleri için yaratıcı dramayı etkili şekilde kullanamayacaklarına inanmaktadır. Bu çalışmada ortaya çıkan bu bulgu drama kursunun kültür öğretmenleriyle yürütülmesiyle ilişkilendirilebilir. Drama kursu sonrasında kültür öğretmenleri, drama kurs programına ve hizmet içi eğitimin planlanmasına yönelik önerilerini sunmuşlardır. Teorik bilgilerin artırılması, etkinliklerin tüm branşlarla ve müfredatla ilişkilendirilmesi, ilgili bilgilerin notlar şeklinde verilmesi gerektiği sunulan önerilerdendir. Öğretmenler en çok hizmet içi eğitim kursunun planlanmasına yönelik öneriler getirmişlerdir. Onlar drama kursu süresini yetersiz bulmakta, belli bölgelerde ve sınırlı sayıda açılmasını eleştirmektedirler. Katılımcı öğretmenlerin geldikleri bölgelerin dağılımına bakıldığında, hizmet içi eğitimin yürütüldüğü Marmara Bölgesi'ne (Balıkesir) yakın olanların kursa daha fazla katılım gösterdiği görülmüştür. Marmara Bölgesi'ni Ege Bölgesi takip etmiştir. Doğu'dan gelen öğretmenlerin sayısı ise oldukça sınırlıdır. Buradan yola çıkarak öğretmenlerin kursların merkezi ve Batı'daki şehirlerde açılmasına yönelik eleştirilerinin yerinde olduğu söylenebilir. Nitekim bu durum Doğu'daki öğretmenlerin katılımını etkilemektedir. Öğretmenlerin bu tespiti drama alanında hizmet içi eğitim sürecinde yaşanan sorunları konu alan araştırmalarla da örtüşmektedir (Gürol, 2003a).

Kültür öğretmenleri drama kursunun branşlara göre ayrılan gruplarla, branş dersleriyle ilişkilendirerek aşamalı olarak verilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Öğretmenlerin önerileri yaratıcı dramadan öğrenme sürecindeki önemini anlamaları, daha fazla bilgi ve deneyimi gerektirdiğini fark etmeleri açısından değerlidir. Onlar yaratıcı dramayı derslerinde kullanabilmek için daha fazla yaşantıya ihtiyaç duyduklarını ortaya koymuşlardır. Nitekim öğretmenlerin yaratıcı drama konusunda hizmet içi eğitimler yoluyla uzman desteği almaya yönelik talepleri çeşitli araştırmalarla da ifade edilmiştir (Çetingöz, 2012, s. 138). Yaratıcı dramayı uygulayabilmek bazı bilgi ve beceriler gerektirdiğinden öğretmenlerin bu taleplerinin yerinde olduğu ifade edilebilir. Öğretmenlerin yaratıcı dramaya yönelik aşamalı ve uzun süreli bir yaşantı talepleri alanyazındaki araştırmalarla da örtüşmektedir. Yaratıcı dramada öğrenme hemen gerçekleşmemektedir. Dramaya yeni başlayanlar iletişim, etkileşim, hareket, duygular, duygulanımlar ve eğlenme üzerine yaşantılarını yoğunlaştırmaktadır. Drama yaşantısı ve deneyimi arttıkça dramanın formu, içeriği, neyin anlatıldığı, konu, odak, teknik ve dramanın nasıl öğretildiği üzerine odaklanılmaktadır (Okvuran, 2010, s. 471). Drama kursunun süresinin otuz saat ile sınırlı olması, yaratıcı dramaya ilişkin ele alınan içeriğin de daralmasına neden olmuştur. Drama kursunda, hem yaratıcı dramadan genel özellikleri hem de bir yöntem olarak nasıl kullanılacağına ele alınması, iki konunun da derinlemesine irdelenememesine yol açmıştır. Bu durumun öğretmenlerin yaratıcı dramaya ilişkin bilgi, beceri ve düşüncelerinin niteliğini etkilemiş olduğu söylenebilir. Aynı zamanda öğretmenlerin beklentilerinin karşılanma durumlarını ve önerilerini de şekillendirdiği belirtilebilir. Kültür öğretmenleri drama kursunun daha sık açılması gerektiğini ifade etmişlerdir. Nitekim lisans programlarında drama dersi alamayan öğretmenlerin drama ile tanışmak için hizmet içi eğitimin dışında seçenekleri sınırlıdır. Yapılan araştırmalar öğretmenlerin çoğunluğunun ancak hizmet içi eğitim aracılığıyla yaratıcı drama ile buluştuğu ve uzun meslek hayatlarında sadece bir kez bu kursu alabildiklerini göstermektedir (Gürol, 2003b, s. 154). Öğretmenlerin önerileri yaratıcı dramadan eğitim sisteminde bilinçli, etkili ve yaygın bir şekilde kullanımı açısından oldukça değerlidir.

neriler

Araştırma bulgularına dayanarak hizmet içi eğitimin planlanmasına yönelik neriler:

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından düzenlenen drama kursları daha sık ve batı illeri dışında da pek çok ilde açılabilir. Drama kursunun süresinin daha uzun olması gerektiği ve bu kursu verenlerin alanda yetkin kişiler olması gerektiği söylenebilir. Yaratıcı dramaya ilişkin bilgi ve becerilerin aşamalı olarak düzenlenen kurslar yoluyla öğretmenlere ulaŐtırılması mümkün olabilir. Ayrıca drama kurs programlarının içeriği ilan edilerek koşulları kabul eden, istekli kiŐilerin drama kurslarına kabul edilmesi sağlanabilir.

Drama kurs programlarının içeriğine yönelik neriler:

Hizmet içi eğitimlere yönelik drama kurs programlarının genel erevesi drama alanında uzman kişilerce tartıŐılarak belirlenebilir. Drama kurs programlarının içeriğinin, yaratıcı dramanın hem yöntem hem disiplin boyutunu içererek Şekilde düzenlenmesinin önemli olduğu ifade edilebilir. Kurs programında yer alan etkinlikler ise uygulamalı olarak ele alınarak teorik bilgilere de zaman zaman yer verilebilir.

Kültür ğretmenlerinin sorunlarına ilişkin neriler:

Kültür ğretmenlerinin, meslek liselerindeki öğrencilerle yaşadıkları iletişim sorunlarını özlemek, öğrencilerin ilgilerini çekmek için yaratıcı dramayı bir yöntem olarak kullanmak, mesleklerine yönelik motivasyonlarını artırmak ve kendilerini geliştirmek amacıyla yaratıcı dramayla tanışmaları sağlanabilir. Bu çerçevede hizmet içi eğitimlerde drama kurslarının açılması ve daha fazla sayıda kültür öğretmeninin bu kurslardan yararlanmaları söz konusu olabilir.

AraŐtırmacılara neriler:

Hizmet içi eğitimler kapsamında verilen drama kurslarının içeriğini oluŐturmak için öğretmenlerin görüşlerinden yararlanmak amacıyla ihtiyaç analizi yapılabilir. Bunun için kapsamlı nicel ve nitel araştırmalar işe koŐulabilir. Kültür ğretmenlerinin yaratıcı dramadan yararlanma konusunda yaşadıkları güçlükler ve bu güçlüklerin aÇılmasına yönelik zmler hakkında araştırmalar yürütülebilir. Bununla birlikte drama kurslarının kültür ğretmenlerinin mesleki motivasyonlarına etkisi de bir diğer araştırma konusu olabilir. Drama kurslarının kültür ğretmenlerinin kişisel gelişimlerine katkısını tespit etmeye dönük araştırmalar da planlanabilir. Drama kursunu alan öğretmenlerin yaratıcı dramayı derslerinde kullanma durumlarına ilişkin uzun süreli araştırmaların yanında, drama kurslarının öğretmenlerin yaratıcılık, iletişim ve düşünme becerilerine etkisini tespit edecek çalışmalar da yapılabilir.

Kaynakça

- Adıgüzel, Ö. (2014). *Eğitimde yaratıcı drama* (5. bs.). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Arslan, H. ve Şahin, İ. (2013). Bilişim teknolojileri öğretmenlerinin hizmetiçi eğitim kurslarına yönelik görüşleri. *Middle Eastern & African Journal of Educational Research*, 5, 56-66. www.majersite.org/issue5/5_arslan_and_sahin.pdf adresinden erişildi.
- Aslan, H. (2008). *Endüstri meslek liselerinde kültür dersleri öğretmenlerinin mesleğe ve kuruma yabancılaşma düzeyleri* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Aykaç, M. ve Köğçe, D. (2014). Sınıf öğretmenlerinin matematik derslerinde yaratıcı drama yöntemini kullanma durumlarının incelenmesi. *Tarih Okulu Dergisi*, 7, 907-938. doi:10.14225/Joh445
- Baştürk, R. (2012). İlköğretim öğretmenlerinin hizmetiçi eğitime yönelik algı ve beklentilerinin incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 42, 96-107. www.efdergi.hacettepe.edu.tr/201242RAMAZAN%20 adresinden erişildi.
- Baz, M. (2010). *MEB hizmet içi eğitimlerinin ilköğretim okullarına katkısının ilköğretim öğretmen ve yöneticileri tarafından değerlendirilmesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Bertiz, H. (2011). İlköğretim okullarında yaratıcı drama yönteminin kullanılması ve yaygınlaşması sürecinde karşılaşılan engeller ve sorunların müfettişlerin görüşleri ile belirlenmesi. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(40), 34-56. <http://eds.a.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=12&sid=b02457cb-2f6a-45e4-a373-5ca1a448f50b%40sessionmgr4004&hid=4102> adresinden erişildi.
- Cohen, L., Manion, L. ve Morrison, K., (2007). *Research methods in education*. London: Routledge Falmer.
- Çelikkilek, E. (2012). *Ticaret meslek liselerinde görev yapan meslek dersi öğretmenlerinin katıldığı hizmet içi eğitim programlarına ilişkin değerlendirmeleri* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Çetingöz, D. (2012). Ana sınıfı öğretmenlerinin yaratıcı drama etkinliklerini uygulamaya yönelik yeterlik algıları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 42, 131-142. www.efdergi.hacettepe.edu.tr/201242DUYGU%20ÇE... adresinden erişildi.
- Dede, E. (2008). *Meslek liselerindeki öğrencilerin teknik öğretmenlere ve kültür öğretmenlerine yaklaşımlarının değerlendirilmesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ersoy, G. (2007). *Endüstri meslek lisesinde görev yapan kültür öğretmenlerinin iş doyum düzeyleri ve bir uygulama* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Günel, M. ve Tanrıverdi, K. (2014). Dünya’da ve Türkiye’de hizmetiçi eğitimler: Kurumsal ve akademik hafıza(kayıpları)mız. *Eğitim ve Bilim*, 39 (175), 73-94. doi:10.15390/EB.2014.2949
- Gürol, A. (2003a). Okul öncesi öğretmenleri ile okul öncesi öğretmen adaylarının eğitimde dramanın uygulanmasına ilişkin görüşleri. *Milli Eğitim Dergisi*, 158. http://dhgm.meb.gov.tr/yayimler/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/158/gurol.htm adresinden erişildi.
- Gürol, A. (2003b). Okulöncesi öğretmenleri ile okulöncesi öğretmen adaylarının eğitimde dramaya ilişkin kendilerini yeterli bulma düzeylerinin belirlenmesi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13 (2), 14-165. web.firat.edu.tr/sosyalbil/dergi/arsiv/.../147-165.pdf adresinden erişildi.
- Karadağ, F. N. (2012). *Yetişkinlerin katıldıkları hizmet içi eğitimlerinde kullanılan yaratıcı drama yöntemi hakkındaki görüşleri* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Küçüktepe, C. (2013). Sınıf öğretmenlerinin hizmet içi eğitim ihtiyaçlarının öğretmen görüşlerine göre belirlenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(2), 26-43. <http://www.efdergi.ibu.edu.tr/index.php/efdergi/article/view/1241/2136> adresinden erişildi.
- Maden, S. (2010). Türkçe öğretmenlerinin drama yöntemini kullanmaya yönelik öz yeterlikler. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(14), 259-274. www.mku.edu.tr/files/25_dosya_1334518136.pdf adresinden erişildi.
- Milli Eğitim Bakanlığı (MEB). (1995). *Millî Eğitim Bakanlığı Hizmetiçi Eğitim Yönetmeliği* <http://mevzuat.meb.gov.tr/html/51.html> adresinden erişildi.
- Okvuran, A. (2010). Dramanın öğretimi ve dramaya dayalı öğrenme. Ö. Adıgüzel (Ed.), *Tamer Levent'e Armağan Yaratıcı Drama 1999-20002 Yazılar* içinde (s. 454-476). Ankara: Naturel Yayınları.
- San, İ. (2010). Türkiye'de yaratıcı dramanın kısa geçmişi. Ö. Adıgüzel (Ed.), *Tamer Levent'e Armağan Yaratıcı Drama 1999-20002 Yazılar* içinde (s. 18-33). Ankara: Naturel Yayınları.
- San, İ. (1991). Eğitimde yaratıcı drama. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 23(2), 573-582. www.dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/40/508/6181.pdf adresinden erişildi.
- Sarıgöz, O. (2011, 27-29 Nisan). İlköğretim öğretmenlerinin hizmet içi eğitim faaliyetleri ile ilgili görüşlerinin değerlendirilmesi. *International Conference on New Trends in Education and Their Implications*'da bildiri olarak sunuldu. İstanbul. www.icone.org/FileUpload/ks59689/File/181.pdf adresinden erişildi.
- Somers J. ve Sikorova E. (2002). The effectiveness of one in-service education of teachers course for influencing teachers' practice. *Journal of In-Service Education*, 28 (1), 95-104. doi:10.1080/13674580200200173
- Tekin, S. (2010). Amasya'daki "eğitimde drama" kurslarının değerlendirilmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 188, 174-190. dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/188.pdf adresinden erişildi.
- Tutuman, Y. O. (2011). *Türkçe öğretmenlerinin yaratıcı drama uygulama yeterlilikleri* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Uşun, S. ve Cömert, D. (2003). Okul öncesi öğretmenlerinin hizmet içi eğitim gereksinimlerinin belirlenmesi. *Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23(2), 12-138.
- Ülker, A. (2009). *Sınıf öğretmenlerinin hizmet içi eğitime ilişkin görüşleri (Konya/Karapınar ilçesi örneği)* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Üstündağ, T. (2009). *Yaratıcı drama öğretmenimin günlüğü* (9. bs.). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (9. gnş. bs.). Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Yıldırım, İ. N. (2008). *İlköğretim birinci kademe sınıf öğretmenlerinin yaratıcı drama yöntemine ilişkin yeterlilik ve uygulama düzeylerinin belirlenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Yönel, A. (2004). *Okul öncesi eğitim öğretmenlerinin yaratıcı dramaya yönelik tutumlarının incelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.